

АКТУАЛЬНО

ТЕНДЕНЦІ
ЛІТПРОЦЕСУ

стор. 2

МИСТЕЦТВО

ХУДОЖНИЦЯ
З БЕРДИЧЕВА

стор. 13

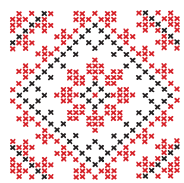
ЛІТЕРАТУРА

НА «ПЕРЕХРЕСТІ»
ДОРІГ

стор. 14-15

Загальнодержавна українська газета

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

№45 | 9 листопада 2018

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем

ISSN 2519-4429

стор. 4

УРОЧИСТА АКАДЕМІЯ У ЛЬВОВІ

4182015719400131 45

НАШ ІНДЕКС 60969

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА НА 2019 РІК: 6 МІСЯЦІВ - 210,42 ГРН; 12 МІСЯЦІВ - 420,84 ГРН

Фото: Георгія ЛУЖАНУКА

У дзеркальній залі Львівського національного університету імені Івана Франка відбулися урочистості з нагоди вручення першої Літературної премії імені Романа Гамади.

Премію заснували з ініціативи Національної спілки письменників України та Львівського університету з метою вшанування пам'яті талановитого перекладача та відзначення письменників у галузі перекладацької творчості.

Урочистості розпочалися з вітального слова проректора з науково-педагогічної роботи університету Ярослава Гарасима, який розповів про історію заснування премії та роботу журі. Зокрема, про те, що на розгляд журі, яке складалося з 9 осіб, надійшли книги перекладів з різних мов від 13 претендентів. Для популяризації премії та заохочення нових творчих досягнень українських перекладачів члени журі прийняли рішення присудити одразу дві премії. Першими лауреатами премії стали Сергій Юхимович Борщевський (за переклад «Оповідок

для всенародного пошанування праці видатного перекладача. Самого ж Романа Гамаду Олександр Гордон назвав «казкарем з майбутнього», через те, що його переклади вже увійшли в історію української культури і на них виростатимуть та навчатимуться ще багато поколінь читачів.

На завершення свого виступу Олександр Гордон урочисто вручив Премію імені Романа Гамади відомому іспаністу та латиноамериканісту, талановитому перекладачеві Сергію Борщевському, в арсеналі якого вже понад 30 перекладених книг, стільки ж драматичних творів та 8 літературних нагород.

Сергій Борщевський висловив вдячність за присвоєння відзнаки й розповів про свій творчий шлях. Після цього присутні змогли прослухати виконання пісні «Два кольори» авторства Дмитра Павличка в перекладі Сергія Борщевського іспанською мовою.

Ще одну премію вручили викладачеві кафедри східної філології Київського національного лінгвіс-

КОЖНА КАЗКА ЗАЛИШАТИМЕТЬСЯ У ПАМ'ЯТІ НАРОДНІЙ

Олександр ГОРДОН вітає Сергія БОРЩЕВСЬКОГО з отриманням премії

Еви Луни» чилійської письменниці Ісабель Альенде) та Сергій Валерійович Рибалкін (за переклад «Подорожей Синдбада та інших арабських казок»).

Згадуючи видатного сходовознавця, перекладача, випускника і працівника Львівського університету Романа Гамаду, Ярослав Гарасим зауважив, що усім колегам та учням талановитого науковця неймовірно пощастило, адже «спілкування з цією людиною невимовно скромності, людиною глибокого мовного таланту сприяло розвиткові кожного з нас».

Зі словом про Романа Гамаду виступила його учениця Надія Вишневіч. Вона окреслила основні творчі здобутки та наукові інтереси свого наставника. Після цього прозвучали вітальні слова від заступника голови Національної спілки письменників України, поета, перекладача і літературознавця Олександра Гордона. Він наголосив на важливості заснування Премії імені Романа Гамади

тичного університету, перекладачеві та науковцю Сергію Рибалкіну.

До учасників заходу звернулася вдова перекладача Наталія Гамада, яка, зокрема, відзначила відданість чоловіка своїй справі та висловила подяку Миколі Ільницькому і Надії Вишневіч, яким вдалося закінчити книгу «Шах Наме», що вважається вершиною перекладацької творчості Романа Гамади.

Спогадами про Романа Гамаду поділилися його колеги та друзі, відомі українські письменники і перекладачі: Андрій Содомора, Ореста Забуранна, Тарас Шмігер, Ігор Гургула, Леся Бернакевич, Юлія Курташ-Карп.

Літературну премію ім. Р. Гамади вручатимуть щороку, а вже 1 грудня 2018 року стартує новий конкурс на здобуття Премії, з деталями якого можна буде ознайомитися на Сайті <https://hamadaaward.org.ua/>

Олекса ГОРДІЄНКО

ТЕНДЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТПРОЦЕСУ

9–10 жовтня відбулося засідання наукового «круглого столу» у Черкасах

Олекса ГОРДІЄНКО

З а ініціативи Національної спілки письменників України, Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України та Національного музею літератури України у 2018 році було започатковано традицію проведення спільних «круглих столів», які мають висвітлювати стан і розвиток літературного процесу в Україні. У першому півріччі відбулося три таких «круглих столів»: «Літературний процес в Україні-2017» (1 лютого в Інституті літератури), «Сучасний літературний процес» (15–16 травня в Чернігівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. К. Ушинського), «Сучасна поезія» (14 червня в Національному музеї літератури).

9–10 жовтня в конференц-залі Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького відбулося четверте засідання наукового «круглого столу» на тему: «Тенденції сучасного літературного процесу в Україні». До числа організаторів додалася й Черкаська обласна організація НСПУ. До відкриття заходу було видано збірник наукових матеріалів «Літературні меридіани», до якого вміщено літературознавчі розвідки, статті та рецензії, написані за творчістю сучасних письменників, де доволі виразно виявляються формально-змістові тенденції, притаманні всій новітній українській літературі.

Привітав учасників зібрання проректор із наукової, інноваційної та міжнародної діяльності Сергій Корновенко. Він наголосив на важливості й доцільності таких заходів. А голова Національної спілки письменників України Михайло Сидоржевський зазначив, що такі обговорення підносять рі-

В. ПОЛІЩУК, А. ЦВІД, М. СИДОРЖЕВСЬКИЙ в редакції газети

вень літературних дискусій та сприяють поверненню інтересу до літератури. Відкрив засідання «круглого столу» голова Черкаської організації НСПУ, завідувач кафедри української літератури й компаративістики, професор Володимир Поліщук. З доповіддю «Покоління в українській поезії» виступив заступник голови НСПУ Олександр Гордон. Особливою актуальністю відзначився виступ професора Черкаського університету, письменника Василя Пахаренка на тему: «Сучасне українське письменство в шкільному курсі літературної освіти».

З дослідженням «Рецепція постані Тараса Шевченка в сучасній українській поезії» виступила Марина Павленко з Уманського педагогічного університету. Шевченкову тему продовжила доповіддю «Сучасний підхід до висвітлення художніми засобами образу Тараса Шевченка як людини і митця – через призму його стосунків з коханими жінками й музами» письменниця Антонія Цвід.

На літературному портреті Наталії Горішної «Не про себе, а про своє...» зосередився провідний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка, поет Ігор Павлюк. Ще один науковий співробітник Інституту літератури Тарас Головань дослідив «Концепцію реальності у трилерах Станіслава Стецен-

ка». Новелістику Василя Захарченка досліджувала Катерина Кровопишина. Поетеса і перекладач Наталія Горішна написала й озвучила творчий портрет Олександра Гордона: «Лірична урбаністика, або Україна під іншим кутом зору». Валентина Коваленко зосередилася на темі: «Біографія письменника як один із ключів «розкодування» його творчості (на матеріалах про Тодося Осьмачку)». Перед присутніми виступили також інші викладачі університету.

В обговоренні і підбитті підсумків «круглого столу» в прес-центрі обласної газети «Нова Доба» взяли участь М. Сидоржевський, В. Поліщук та А. Цвід. Під час розмови учасники обговорили основні тенденції сучасної української літератури.

У цей час поети Олександр Гордон та Ігор Павлюк провели літературну зустріч зі студентами Черкаського університету, на якій не лише прочитали свої вірші, а й поділилися досвідом входження в літературу та відповіді на запитання слухачів.

Другий день роботи «круглого столу» відзначився різноманітними заходами, найважливішими з яких були: ознайомлення з історичними місцями у Чигирині, Суботові, Мельниках та Буді, а також виступи Володимира Поліщука, Івана Дубініна та поетів з Києва Олександра Гордона, Ігоря Павлюка, Антонії Цвід у Медведівській загальноосвітній школі ім. М. Залізняка. Відбулася зацікавлена розмова про сучасну поезію.

Реалізована Черкаською організацією НСПУ багатогранна і насичена програма заходів «круглого столу» ще довго згадуватиметься його учасникам і, впевнений, виллється у нові наукові дослідження та поетичні рядки, що збагачуватимуть український літературний процес і культуру спілкування між письменниками, науковцями, студентами, бібліотекарями та читачами.

Делегація письменників приймає хліб-сіль від учнів Медведівської школи

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ВИДАННЯ «НАРИСИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

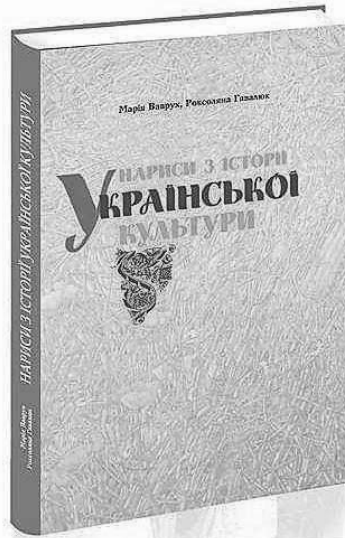
Знаковою подією, що відбулася нещодавно в Актівій залі Львівського державного коледжу декоративного та ужиткового мистецтва ім. І. Труша, і зібрала щертв наповнену аудиторію, стала презентація видання Марії Ваврух – кандидата мистецтвознавства, доцента й заступника директора з навчальної роботи згаданого коледжу та викладача-методиста Львівського музичного коледжу ім. С. Людкевича Роксоляни Гавалюк «Нариси з історії української культури: Архітектура. Образотворче мистецтво. Музика. Театр. Кіно».

Цю чудову збірку випущено видавництвом «Світ», що у Львові.

Опис культурних періодів ґрунтується на аналізі відомих мистецьких пам'яток, музичних і театральних творів, супроводжується гарними та рідкісними ілюстраціями. Автори приділяють велику увагу відомим особистостям, які зробили чималий внесок у мистецтво, у збагачення та розвитку української культури.

Видання складається з Передмови та п'яти розділів у яких ідеться про українську художню культуру від найдавніших часів до ХХ століття, а також розміщено бібліографію.

Презентація відбулася на одному подиху, адже, окрім невеликого концерту, ми почули виступи провідних фахівців у галузі мистецтва, а саме: Ольги Коцовської (директора коледжу), Ігоря Мельника – доктора політичних наук, директорки державного підприємства «Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ», Мілени Медвідь – директорки методичного кабінету навчальних закладів культури і мистецтв при департаменті з питань культури й національних релігій ЛОДА, Олександри Гурін – кандидата педагогічних наук, завідувачки відділу психологічного супроводу, соціальної адаптації та виховання молоді Навчально-методичного центру освіти м. Львова, методиста з художньо-естетичного циклу, Лілії Шевчук-Назар – доктора філософії, доцента кафедри історії музики Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, яка є багаторічною дослідницею та пропагандисткою творчості Василя Барвінського, блискучою організаторкою численних творчих олімпіад, конкурсів, проєктів та Міжнародної конференції, присвяченої йому. Також виступили

Володимир Гнідь – заслужений діяч культури України, заступник директора Львівського музичного коледжу ім. С. Людкевича, Володимир Стасенко – доцент кафедри графічного дизайну та мистецтв УАД, Іван Духнич – викладач УКУ, концертуючий скрипаль та органіст, мистецький керівник Haliciana Schola Cantorum, (Українсько-Швейцарської асоціації для вивчення історично інформованого виконавства).

У музичній частині взяли участь Ярослав Мигаль (віолончель) та Галина Курилич. Я. Мигаль є співзасновником камерно-симфонічного оркестру «Leopolis», учасником численних камерних ансамблів, блискучим концертуючим виконавцем, активним пропагандистом української та сучасної музики. Нещодавно він повернувся з гастролей Німеччиною, де разом з піаністом європейської слави, львів'янином Яромиром Боженком виконав концерти з творів видатного українського композитора Василя Барвінського.

Галина Курилич – викладач Львівського музичного коледжу, піаністка і концертмейстер, популяризаторка творчості Василя Барвінського.

Музиканти виконали «Заспів» і «Гумореску» з «Сюїти на теми народних пісень», а також «Мелодію» для віолончелі і фортепіано В. Барвінського, чим викликали чимале захоплення слухачів.

Далі ми почули виступ жіночого хору «Дівочі мрії» (диригент і керівник хору Надія Поворозник). Хор музичного училища є Лауреатом багатьох конкурсів та учасником численних Всеукраїнських і міжнародних фестивалів в Україні і за кордоном. Колектив презентував вишукані та цікаві зразки авторських хорових творів та обробок українських народних

пісень: М. Леонтовича «Ой, сивая зозуленька», В. Кітки «Ой, чий то кінь стоїть?» і ще декілька обробок українських народних пісень. Варто зазначити, що ми почули

Лауреата першої премії і золотої медалі Міжнародного музичного фестивалю ім. Ісидора Вимера «Золота троянда – 2017» – Тетяну Кіцак. Дівчина виконала композицію на музику Ігоря Поклада та слова Юрія Рибчинського «Чарівна скрипка». Слухаючи її зворушливий спів, публіка не змогла залишитися байдужою. Фахову майстерність на бандурі і сопілці продемонстрував студент Львівського музичного коледжу ім. С. Людкевича – Богдан Лазуркевич. Він є Лауреатом першої премії Першого всеукраїнського конкурсу бандуристів ім. Василя Герасименка. Музикант яскраво виконав твори, покладені на музику Віктора Камінського, на вірші Богдана Стельмаха «Історія», і авторський твір Тараса Лазуркевича «Ностальгія». Тарас Лазуркевич є заслуженим артистом України, концертуючим бандуристом, лауреатом численних Міжнародних конкурсів і фестивалів, головою Асоціації бан-

дуристів Львівського обласного осередку Національної музичної спілки, доцентом Львівської Національної музичної академії ім. Миколи Лисенка.

Багато теплих слів було сказано на адресу авторів, які виконали величезну роботу, що знайде гідне місце в українському мистецтві, а також буде однією з найважливіших праць для студентів мистецьких закладів України.

Низький уклін авторам цієї чудової книжки Роксоляні Гавалюк та Марії Ваврух, усім причетним до цієї знаменної події, гостям, учасникам за це неповторне свято. Хочеться побажати авторам нових цікавих наукових здобутків.

Анна ШКОЛЬНИКОВА,
композитор, музикознавець,
член Національної Всеукраїнської
музичної спілки,
фахівець зі зв'язків із громадськістю
у Львівській національній музичній
академії ім. М. Лисенка

НАГОРОДА В КАЗАХСТАНІ

Відомі українські письменники, перекладачі та журналісти Тетяна і Сергій Дзюби втретє побували в Казахстані – на запрошення найбільшого та найпрестижнішого вишу цієї країни – Казахського національного університету імені аль-Фарабі. Презентували свої видані і перевидані цього року в Алмати книжки – спільну ошатну збірку віршів «Остання кочівля любові» (у перекладі Ауезхана Кодара), а також – романи з казкової, пригодницької трилогії Сергія Дзюби «Душа на обличчі», загальний

наклад якої сягнув ста тисяч примірників. Представили чудову книгу прози видатного казахського письменника Роллана Сейсенбаєва «Нічні голоси. День, коли обвалився світ», яка нещодавно вийшла в перекладі Олега Гончаренка та Сергія Дзюби українською мовою в Чернігові.

Поетесу, доктора наук із соціальних комунікацій, професора, академіка Національної Академії наук вищої школи Казахстану Тетяну Дзюбу відзначено високою, почесною державною нагородою – Срібною медаллю аль-Фарабі, яка виготовлена зі срібла та вручається, зокрема, президентам країн, Нобелівським лауреатам, всесвітньо відомим письменникам і науковцям. Пані Тетяну нагороджено за визначну наукову, творчу та міжнародну діяльність.

А за поданням Міжнародної літературно-мистецької Академії України, яку очолює Сергій Дзюба, почесні медалі Абая (якого в Казахстані шанують так, як у нас Тараса Шевченка) отримали знані письменники: Василь Слупчук, Олег Гончаренко та Іван Корсак (його відзначено посмертно) – з України, Олена Жукова, Михайло Співак (Канада), Анатолій Аврутін (Білорусь) та Олена Ананьева (Німеччина). Їх нагороджено за визначну творчу діяльність.

Щиро вітаємо! Співробітництво триває!

Ярослав САВЧИН,
письменник, перекладач

«Вони боролися, щоб ми перемогли»

«Якщо цієї ночі ми не візьмемо Львів, то завтра візьмуть його поляки!» З такими словами 31 жовтня 1918 року звернувся до членів Української національної ради представник Центрального Військового Комітету Дмитро Вітовський. Переконавши законодавчі збори вдатися до силового захоплення влади частинами Українських січових стрільців, він спричинив українське повстання – Листопадового чину – і проголошення вже 1 листопада Української держави на теренах 70 тисяч квадратних кілометрів.

Євген БУКЕТ

Доля нової держави в надзвичайно складних міжнародних обставинах була примарною. Але за нетривалий час існування Західноукраїнська Народна Республіка заклала підвалини подальшої визвольної боротьби українського народу, яка проявилася у створенні Організації українських націоналістів та Української повстанської армії.

вицького – воїна УГА, Є. Петрушевича – Президента Національної Ради ЗУНР та могил сучасних Героїв.

В обідню пору урочисто відкрили та освятили пам'ятник героям ЗУНР та УГА. Пам'ятний знак заввишки понад 8 метрів та площу навколо нього облаштували на розі вулиць Огінка та Листопадового Чину.

Також цього дня відбулася масштабна студентська хода від Франкового університету до Янівського кладовища, де пото-

му пройшло покладання квітів та віче на Меморіалі Українських Січових Стрільців; ушанування пам'яті Андрія П'ясецького на Куртумовій горі; фінал національного квесту «ЗУНР» та «Чай з січовиками»; вшанування пам'яті загиблих на братській могилі УСС на цвинтарі Старого Знесіння.

У Львівському національному академічному театрі опери та балету імені Соломії Крушельницької відбулося урочисте спецпопашення марки, присвяченої 100-річчю створення ЗУНР. А відомий філателіст Олександр Канівець розгорнув пересувну виставку «Перші марки української держави», присвячену 100-річчю подій української революції 1917–1921 років.

Завершилися заходи мистецьким проектом «Історія сили. Музичний літопис ЗУНР» з нагоди відзначення 100-ї річниці утворення Західноукраїнської Народної Республіки у Львівському національному академічному театрі опери та балету імені Соломії Крушельницької. Їх пощастило відвідати й групі столичних журналістів, зокрема, представникам редакцій газети «Культу-

На сцені – Олег СКРИПКА

ра і життя» та журналу «Українська культура».

Під час офіційної частини на сцені театру за значний особистий внесок в утвердження української державності, історичної правди та з нагоди 100-річчя Західноукраїнської Народної Республіки було нагороджено: орденом князя Ярослава Мудрого IV ступеня Любомира Медведя – завідувача кафедри монументального живопису, професора Львівської національної академії мистецтв, академіка; хрестом Івана Мазепи – Тараса Куликовця – станичного Дрогобицької міської Станиці Всеукраїнського Братства ОУН-УПА ім. генерала Романа Шухевича; орденом «За заслуги» III ступеня – Миколу Посівнича, наукового співробітника Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, кандидата історичних наук та Юрія Ковалю – головного

редактора літературно-мистецького журналу «Дзвін», члена Національної спілки письменників України; орденом «Княгині Ольги» III ступеня – Ірину Шуль – члена Львівського регіонального суспільно-культурного товариства «Надсяння».

У концертній програмі звучали пісні Січових стрільців, сучасні музичні твори й танцювальні композиції, які огорнули присутніх неповторною ауру української героїки. Олег Скрипка, Софія Федина, Анжеліка Рудницька, «Шпильасті кобзарі», октет «Орфей», інструментальний гурт «Rockkoko» створили насичене мультимедійне дійство, яке довело кожному присутньому, що відновлення української державності стало не випадковою подією, а було виборене й виплекане поколіннями патріотів.

Фото Георгія ЛУК'ЯНЧУКА

Київські журналісти після урочистої академії

31 жовтня в колишній столиці ЗУНР було урочисто відкрито пам'ятник Героям Листопадового чину – бронзову скульптуру Руського Лева. Того самого дня на площі біля пам'ятника відбулася пісенна Стрілецька ватра від львівських пластуни, а також інавгурація скульптури Лева у пластуни.

«Вони боролися, щоб ми перемогли». Саме таким було гасло цьогогорічних урочистостей з нагоди 100-річчя Листопадового чину і ЗУНР у Львові, що відбулися 1 листопада.

Розпочалися заходи покладання квітів до Меморіалу воїнам УГА на Личаківському цвинтарі, а також до могил Д. Вітовського – Держсекретаря військових справ ЗУНР, М. Галуциньського – коменданта Січових Стрільців, О. Тисовського – керівника і засновника «Пласту», С. Ле-

ЛЕКТОРІЙ ДЛЯ МЕШКАНЦІВ ТА ГОСТЕЙ КИЄВА

Цієї осені всеукраїнською компанією «Пам'ять Нації» було започатковано історичний лекторій. Відповідно до планів організаторів, раз на два тижні у суботу в лекційному залі «Козацького дому» (пров. Т. Шевченка, 5; ст. м. «Майдан Незалежності») відбуваються зустрічі з відомими істориками, які розповідають про маловідомі сторінки з історії України.

Уже відбулося чотири таких заходи. Кандидат історичних наук, директор Макарівського районного історико-краєзнавчого музею, адміністратор кампанії «Пам'ять Нації» Віталій Гедз розповідав про Київську оборонну операцію, про трагедію Бабиного Яру. Доктор історичних наук, декан історичного факультету КНУ ім. Тараса Шевченка Іван Патриляк прочитав лекцію про українських націоналістів у Києві під час гітлерівської окупації. Кандидат філософських наук, представник кампанії «Пам'ять Нації» Руслан Халіков розповідав про боротьбу за автокефалію української церкви у 1917–1921 рр.

Організатори запевняють, що попереду на учасників лекторію чекає ще багато цікавих і змістовних зустрічей, і запрошують приходити всіх охочих.

Головна відмінність лекторію «Пам'ять Нації» від багатьох інших подібних, це те, що він є безкоштовним. Приходьте! Найближчу лекцію заплановано на 17 листопада. Початок о 14.00.

Інф. «КіЖ»

27 жовтня в актовій залі Каховського міського Палацу культури «Меліоратор» відбулися урочистості з нагоди 150-річчя від Дня заснування Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

УРОЧИСТОСТІ З НАГОДИ 150-РІЧЧЯ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ВІДБУЛИСЯ НА ХЕРСОНЩИНІ

На Херсонщині просвітянський рух зародився на початку ХХ століття. Українські лицарі просвітницького поступу Андрій Грабенко, Дніпрова Чайка, Нестор Малеча, Теофан Василевський, Микола Куліш, Олександр та Софія Русови, Дмитро Маркович та Микола Чернявський пробуджували національну свідомість українців. Микола Чернявський у 1917 році сприяв створенню в Херсоні Товариства «Українська хата», яке у січні 1918 року перетворилося на Товариство «Просвіта». Товариство відкривало українські школи, бібліотеки, друкарні, книгарні, народні театри, кінотеатри, музеї, влаштовувало вистави на українську тематику, урочисто вшановувало ювілеї відомих українських діячів, визначні події національного значення, організовувало публічні читання. Зі створенням Радянського Союзу в 1922 році забороняється і діяльність «Просвіти». Активістів могли заарештувати і тримати по декілька місяців у казематах більшовицьких катівень...

У 1988 році набули сили перші паростки відродження Товариства української мови. Херсонський осередок очолив відомий фольклорист і музикант Віктор Іванович Кисіль. До правління міського осередку Товариства української мови увійшли філологи Наталя Чухонцева та Іван Немченко, архіваріус Олена Марущак і громадський активіст Василь Данишук (нині священослужитель отець Платон). Вони пропагували українську мову, що мало б сприяти утвердженню її в усіх сферах життя. Саме це було метою діячів відродженого товариства української мови, яке з часом переросло, за ініціативи українських поетів Миколи Братана та Володимира Пузиренка, в обласну організацію Всеукраїнського товариства «Просвіта». На початку 90-х міські та районні осередки товариства почали з'являтися у зросійщених містах і селах Херсонщини. Молоді та енергійні поети, краєзнавці, викладачі шкіл, спільно з поміркованими борцями за утвердження українського в Україні, своєю щоденною копіткою громадською роботою здобували авторитет товариства серед населення Північного Причорномор'я. Почала виходити друком газета «Чиста криниця» та книги місцевих авторів у Херсонській філії видавничого Центру «Просвіта».

За час свого існування в новій незалежній Україні Херсонська «Просвіта» зробила чимало добрих справ. Саме зусиллями просвітанів Херсонщини Олени Ма-

рушак, Івана Немченка, Віктора Кисіля та інших відроджено діяльність української автокефальної церкви святої Олександри на вулиці Перекопській у Херсоні. Відбулися десятки науково-практичних конференцій, сотні зустрічей активу обласної «Просвіти» з учнівською і студентською молоддю. Понад 500 видань історичної та художньої літератури, наукових розвідок та музичних збірок побачили світ, завдяки активній діяльності працівників Херсонської філії Видавничого Центру «Просвіта». З більшістю видань, які мають попит серед світового українства, можна ознайомитися на сайті «Просвіти» Херсонщини. Вийшли друком 9 випусків альманаху дитячої та юнацької творчості «Чиста криниця», 6 випусків тематичного альманаху «Голос Батьківщини», 6 випусків молодіжного літературного альманаху «Молода муза», 12 випусків літературного альманаху «Елінг», 5 випусків літературно-художнього альманаху «Вишиванка», 2 випуски літературно-просвітницького альманаху «Голопристанська Litterra», 2 випуски альманаху «Літературний Херсон» та 14 випусків наукового збірника «Вісник Таврійської фундації».

Просвітяни Херсону у 2005 році заснували Таврійську фундацію осередку вивчення української діаспори, яка і нині активно діє: надає матеріальну допомогу обдарованим дітям Херсонщини, вручає міжнародні стипендії імені Яра Славутича студентській молоді, щороку конкурсна комісія на чолі з просвітянином Іваном Лопушинським письменникам-патріотам вручає міжнародну літературну премію імені Яра Славутича, виходить друком оригінальний науковий збірник «Вісник Таврійської фундації».

Просвітяни Олешок ще в далекому 1992 році започаткували дитячу організацію «Літературно-мистецька лабораторія «Чиста криниця», що донині активно діє і, окрім випуску зазначеного альманаху, організовує фестивалі, конкурси та культурно-масові за-

ходи, створює умови для розвитку літературних здібностей юних обдарувань. Вихованці літературно-мистецької лабораторії «Чиста криниця» Любов Єр'омічева, Наталя Кудрявченко, Людмила Мак, Євгенія Пікуль, Тетяна Федорова та Юлія Бережко вже мають власні поетичні збірки, які також виходили друком у Херсонській філії видавничого центру «Просвіта».

До речі, керівник «Чистої криниці» Олег Олексюк спільно з першими випускниками організації заснували обласний осередок Громадської організації «Молода Просвіта», який і нині доволі активно діє. Молодопросвітянами у 1999 році започатковано Відкритий конкурс молодих літераторів «Покоління ХХІ», який допомагає у пошуку нових талантів смаглявої Таврії. З 2000 року проводиться обласний конкурс-фестиваль обдарованої молоді «Зоряний карнавал». З 2005 року виходить друком обласна газета «Молодь Херсонщини». У 2007 році молодопросвітяни провели оригінальний конкурс на незнання державної мови серед державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Переможці отримали по Букваріку.

Просвітяни Бериславського району на чолі із Сергієм Гейком підготували та видали децизию книг з історії Бериславщини, домоглися встановлення пам'ятників жерт-

вам переселення із західних земель України у селі Зміївка та «Колокол» на вшанування українського козацтва в Бериславі. З 1994 по 2012 роки у роботі Бериславської районної ради активно брала участь депутатська група «Просвіта». У 2002 році просвітянка Таїсія Бернадська була обрана Бериславським міським головою.

Просвітяни Каланчака активно досліджують історію рідного краю, історію партизанського руху в Україні. Активісти Каланчацької «Просвіти» Анатолій Суганяк, Надія Федченко, Тетяна Жученко та Євген Ейсмонт ведуть активну просвітницьку роботу серед мешканців району.

Просвітяни Горностаївки, Скадовська, Білозерки, Новотроїцька, Генічеська, Великої Олександрівки, Великої Лепетихи, Чаплинки, Каховки та Іванівки проводять цікаві незаангажовані літературно-мистецькі вечори. А просвітяни Нової Каховки, окрім великої культурно-просвітницької роботи, збирали кошти на пам'ятник нашому світочеві Тарасові Григоровичу Шевченку. І з 2002 року пам'ятник Великому Кобзареві у Новій Каховці надишає всіх мешканців краю і чужому навчатись, і свого не цуратись.

Правління «Просвіти» Херсонщини ініціювало встановлення пам'ятника Тарасові Шевченку в Херсонській загальноосвітній школі № 52. На кошти Товариства української мови міста Чикаго (США) пам'ятник Т. Шевченкові створив заслужений художник України Іван Мердак, і встановлено його на другому поверсі школи, яка з 2004 року носить ім'я Великого Кобзаря. Правління «Просвіти» Херсонщини цього року ініціювало найменування бібліотеки-філії № 14 Херсонської ЦБС іменем Миколи Чернявського та перейменування вулиці Вісаріона Белінського на вулицю Олеса Гончара. Рішенням Херсонської міської ради у березні та червні 2018 року ці ініціативи підтримано і затвер-

джено. За ініціативи Правління «Просвіти» Херсонщини, у Голопристанському районі вже вдруге у вересні цього року проводився Відкритий благодійний конкурс-фестиваль українського слова «Відлуння душі» пам'яті просвітянки, поетеси Наталі Коломієць, у якому взяла участь понад триста учасників з Херсонської, Київської, Миколаївської, Львівської та Івано-Франківської областей.

Цього року з нагоди 150-річного ювілею Товариства управлінням освіти Каховської міської ради спільно з обласним об'єднанням Всеукраїнського товариства «Просвіта» було започатковано міський конкурс читців творів поетів-просвітанів «Запалені серця» серед учнів 5–11 класів.

На урочистостях звучали пісні на слова Великого Кобзаря та почесного голови Всеукраїнського товариства «Просвіта», Героя України Дмитра Павличка у виконанні народних артистів України Харіса Ширінського та Наталії Лелеко, лауреата Всеукраїнських конкурсів вокалістів Івана Бурлаки та тріо зразкового вокального ансамблю «Барвограй» Каховської гімназії. Зачарували своєю майстерністю музиканти Оркестру народних інструментів «Венцерада» Херсонського музичного училища під керівництвом заслуженого працівника культури України, першого голови Херсонського Товариства української мови, званого в Україні фольклориста Віктора Кисіля. «Просвіта» завжди була і залишиться будителем, організатором і вихователем, що закликає людей зберігати найкоштовніші скарби: мову, пісню, історичну пам'ять і єдність. Тож актив обласного об'єднання за свою щоденну копітку, часом небезпечну працю був заслужено нагороджений Почесними грамотами Херсонської обласної державної адміністрації та Всеукраїнського товариства «Просвіта». Начальник управління освіти Каховської міської ради, кандидат педагогічних наук, просвітянин Михайло Гончар цього дня отримав найвищу нагороду «Просвіти» – медаль «Будівничий України». Також привітали просвітанів Херсонщини з величним ювілеєм голова Правління Херсонської обласної організації Національної Спілки журналістів України Валерій Долина, радник голови Херсонської обласної державної адміністрації Павло Гавриш та голова Правління Херсонської обласної організації Національної Спілки письменників України Олександр Гунько.

Олег ОЛЕКСЮК,
голова Правління
Херсонського обласного об'єднання
ГО ВУТ «Просвіта» імені Тараса
Шевченка

КІНОФЕСТИВАЛЬ КХАРКІВ MEETDOCS ОГОЛОСИВ ПЕРЕМОЖЦІВ

За підтримки Держкіно у Харкові завершився другий міжнародний кінофестиваль Kharkiv MeetDocs Eastern Ukrainian Film Festival.

На закритті фестивалю відбулося вручення нагород переможцям двох конкурсів. Спочатку відзначили найкращий проект пітчінгу, до складу журі якого увійшли Наталя Ворожбит і Сергій Буковський. Приз отримала Софія Возняк з проектом фільму «Маршрут № 1/3», а володарем Гран-прі Другого фестивалю короткометражного українського незалежного кіно «Бардак» (він відбувався у рамках Kharkiv MeetDocs) став Олександр Онуфрієв з роботою «Заїнька». Фільмом-закриттям стала картина-переможець фестивалю Docudays UA «Веаюфром» харківського режисера Дмитра Лавриненка, найбільший ажітаж викликали покази фільму Сергія Лозниці «Донбас» і стрічки «Ампутація» Лідії Стародубцевої та Ігоря Померанцева. Серед інших показів варто відзначити «2020. #безлюднакраїна» Корнія Грицюка – перший український фільм у жанрі мок'юментарі.

Як зазначив Голова Державного агентства України з питань кіно Пилип Ілленко: «Держкіно підтримує цей кінофестиваль уперше, і я сподіваюся, що відтепер наша співпраця буде щорічною. Конкурсні програ-

ми фестивалю продемонстрували перспективність молодих кінематографістів, а індустріальні заходи стали майданчиком для обміну думками та передання досвіду знаних документалістів молодим початківцям. Тож я сподіваюся, що така кіноподія дасть значний поштовх для розвитку кінематографа у східних регіонах України».

Переможниця пітчінгу Софія Возняк як нагороду отримала камеру Blackmagic Design Pocket Cinema Camera 4K, якої навіть ще немає у вільному продажі в Україні. Свою камеру режисерка отримає за кілька тижнів, а тим часом опрацюватиме сюжетні лінії стрічки з робочою назвою «Маршрут №1/3». У фокусі документальної картини – життя шахтарського містечка Новогродівка, розташованого на лінії зіткнення. Знімати її режисерка планує на початку наступного року: «Це дуже атмосферне місто взимку, – розповіла переможниця. – Скрізь білий сніг, а там – чорний».

У Новогродівці живуть рідні Софії, саме про них і буде картина. З одного боку, складно залишатися неупередженим, вважає режисерка. З іншого – вона знайома зі своїми героями багато років: «Коли історія дуже особиста, ти зможеш донести її суть до глядача, – вважає Софія Возняк. – Коли назвали моє прізвище, я зрозуміла, що журі вирішило так само – автора його історія має глибоко зачіпати».

Одна з членів журі пітчінгу Наталя Ворожбит вважає, що перевагу в таких конкурсах мають ті, хто підготував більше за розповідь про фільм: «Це можуть бути приклади інших своїх робіт, попереднє дослідження, щось, що розкрило б нам не лише ідею, а й можливість й таланти її автора. Тому ми дали приз проекту, у якому є потужна історія, соціальний і емоційний складники та підтвердження того, що автор вміє добре знімати. Але чудово, що у всіх були рівні можливості, свій шанс показати свої ідеї журі і загальний для всіх триденний тренінг з німецькими фахівцями».

«Ми радіємо за переможницю, – зізналася директорка Kharkiv MeetDocs Євгенія Крігсхайм. – І якщо вона встигне завершити свій фільм у першій половині 2019 року, ми обов'язково покажемо його в програмі нашого наступного фестивалю».

У тому, що фестиваль у 2019 році стане новим кроком для Kharkiv MeetDocs, упевнений і режисер-документаліст, член журі пітчінгу Сергій Буковський, який брав участь у кінофорумі ще минулого року: «Перший фестиваль, звичайно, був пробним. У цьому році збереглася гарна програма, і з'явився конкурс проектів, а це надзвичайно важливо. Стала голосніше звучати тема Сходу України, це дуже вагомий фокус для авторів і для глядача. Це не звужує фес-

тичні матеріали виходять у друкованій пресі, онлайн-медіа, на радіо чи телебаченні; журналісти, які видають аналітичні матеріали про українське кіно в ЗМІ. На премію номінувалися стрічки українського виробництва, які були вперше показані в Україні в період з 1 жовтня 2017 року по 30 вересня 2018 року, а саме мали кінотеатральний прокат на території України чи були показані вперше на українському кінофестивалі.

«Київський тиждень критики» – це міжнародний кінофестиваль, створений з метою ознайомити українських глядачів із найкращими новими фільмами, обраними професійними українськими кінокритиками. До програми фестивалю увійшли фільми з головних світових кінофестивалів цього року, а також стрічки, що мали значний вплив на історію кінематографа або присвячені визначним діячам кіномистецтва. У 2018 році фестиваль відбувається вдруге – з 26 жовтня по 1 листопада в кінотеатрі «Жовтень».

Організаторами кінопремії виступають Спілка кінокритиків України, Асоціація «Сприяння розвитку кінематографа в Україні – дивись українське!» та компанія «Артхаус Трафік», за підтримки Державного агентства України з питань кіно та Українського культурного фонду.

ОГОЛОШЕННЯ

про проведення конкурсного добору керівника Державного підприємства «Дніпровський державний цирк» 29.10.2018

Міністерство культури України, відповідно до Закону України «Про культуру», оголошує конкурс на посаду генерального директора Державного підприємства «Дніпровський державний цирк» (далі – Цирк) (вул. Січеславська Набережна, 33, м. Дніпро, 49002)

1. Строк приймання документів на участь у конкурсі

Документи на участь у конкурсі приймаються з 29.10.2018 року по 27.11.2018 року включно.

2. Початок формування конкурсної комісії

Міністерство культури України (далі – орган управління) розпочинає формування конкурсної комісії з 29.11.2018 року.

3. Умови проведення конкурсу

Обов'язковою умовою проведення конкурсного добору є його відкритість.

Представники засобів масової інформації та громадськості мають право бути присутніми на засіданнях конкурсної комісії під час проведення співбесіди з кандидатами, під час якої публічно презентуються запропоновані проекти програм розвитку Цирку на один і п'ять років.

До участі в конкурсі не допускаються особи, які:

- визнані в установленому порядку недієздатними або їхня дієздатність обмежена;
- мають судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;
- є близькими особами або членами сім'ї керівників органу управління.

Особа, яка бере участь у конкурсі, подає такі документи:

- заява про участь у конкурсі з наданням згоди на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;
- автобіографія, що містить прізви-

ще, ім'я та по батькові, число, місяць, рік і місце народження, інформацію про громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (зокрема на виборних посадах), контактний номер телефону та адресу електронної пошти чи іншого засобу зв'язку, відомості про наявність чи відсутність судимості;

- копія документа, що посвідчує особу, копії документів про вищу освіту;
- два рекомендаційні листи довільної форми;
- мотиваційний лист довільної форми.

Зазначені документи надсилаються на поштову та електронну адреси:

вул. І. Франка, 19, м. Київ, 01601, відповідальна особа – Мирутенко Марія Іванівна, контактний телефон: (044) 234-39-93, електронна адреса: murytenko25@gmail.com з позначкою «документи на конкурс «Цирк»».

Особа може подати інші документи на свій розсуд, які можуть засвідчити її професійні чи моральні якості.

Відповідальність за достовірність поданої інформації покладається на кандидата.

Публічні презентації проектів програм розвитку Цирку на один і п'ять років кандидати презентують під час другого засідання конкурсної комісії.

4. Строки проведення конкурсу

Конкурсний добір починається 29.10.2018 року та закінчується не пізніше 29.12.2018 року.

5. Вимоги до кандидатів для участі у конкурсі

- Кваліфікаційні вимоги:
 - вища освіта;
 - стаж роботи у сфері культури не менше трьох років;
 - вільне володіння державною мовою;
 - здатність за своїми діловими і моральними якостями, освітніми і професійними рівнем виконувати відповідні посадові обов'язки.

З інформацією, що стосується умов праці, відомостей про матеріально-технічну базу Цирку, фінансової звітності за попередній бюджетний період Цирку, можна ознайомитися на офіційному сайті Мінкультури (рубрика «вакансії»).

ОГОЛОШЕНО ПЕРЕМОЖЦІВ ПЕРШОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ КІНОКРИТИКІВ КІНОКОЛО

Премію за найкращий фільм кінокритики присудили драмі «Донбас», Сергія Лозницю відзначено як найкращого режисера року. Нагороди за найкращі акторські роботи отримали Ірма Вітовська за роль у фільмі «Брама» Володимира Тихого та Вячеслав Довженко, виконавець головної ролі у «Кіборгах» Ахтема Сейтаблаєва.

Найкращим документальним фільмом стала «Дельта» Олександра Течинського. Стрічка Дмитра Сухолиткого-Собчука «Штангіст» відзначена премією за найкращий короткометражний ігровий фільм. Премія «Відкриття року», якою нагороджується автор найкращого повнометражного дебюту, присуджена Марисі Нікітюк за стрічку «Коли падають дерева».

На урочистій церемонії нагородження, що відбулася під час відкриття кінофестивалю «Київський тиждень критики», Голова Державного агентства України з питань кіно Пилип Ілленко привітав переможців і зазначив: «Серед лауреатів першої національної кінопремії КІНОКОЛО лише стрічки, що були створені за підтримки Держкіно України!»

Переможці:

Найкращий повнометражний ігровий фільм

ДОНБАС
Режисер
Сергій Лозниця
Найкращий документальний фільм

ДЕЛЬТА
Режисер
Олександр Течинський
Найкращий короткометражний ігровий фільм

ШТАНГІСТ
Режисер
Дмитро Сухолиткий-Собчук
Найкраща акторка

ІРМА ВІТОВСЬКА
За роль у фільмі
БРАМА

Найкращий актор
В'ЯЧЕСЛАВ ДОВЖЕНКО
За роль у фільмі
КІБОРГИ

Відкриття року
КОЛИ ПАДАЮТЬ ДЕРЕВА
Режисерка Марися Нікітюк
Найкращий режисер
СЕРГІЙ ЛОЗНИЦЯ
Фільм
ДОНБАС

Премія кінокритиків України КІНОКОЛО заснована у 2018 році. Вона визначає досягнення українського кінематографа та діячів кіноіндустрії за останній рік від імені спільноти кінокритиків України.

До комітету «Кінокола» входять кінокритики та кінознавці, які є членами ФІПРЕССІ; українські кінокритики, чії рецензії та кри-

Продовження. Початок у № 44

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ: ПЕРШІ РОКИ НА ЕМІГРАЦІЇ

Цілком інакше склалися взаємини П. Скоропадського з певними українськими колами на еміграції. Остаточний крах соціалістичного, потім просто демократичного урядів Директорії УНР; неможливість будь-якого тривалого опору більшовикам, провал польської орієнтації засвідчили очевидну втрату колишніх політичних орієнтирів. В. Липинський із властивою йому відвертою гіркістю писав про цей період: «Вражіння отакої смертельної зневіри робить наша сучасна еміграційна національна деморалізація. Старі наші національні організації віину програли, значить вони нездатні, значить їх треба зреформувати. Між тим немає ніякої психічної можливості для спроби нової організації. Все нищиться в самому зародку, завдяки повній безпринципності, повній національній байдужості та бездіяльності й якійсь тупій зненависті до самих себе».

Цікаві свідчення такої дезорієнтації навіть серед найбільш далекоглядних діячів є в щоденнику А. Жука. У 1919–1920-х рр. він, перебуваючи у Відні, підтримував тісні контакти з багатьма еміграційними лідерами всієї політичної палітри, від правих до лівих. Останні, звичайно, були йому ближчими. Під 8 січня 1920 р. А. Жук умістив такий запис про розмову з В. Липинським: «Про ситуацію і завдання найближчі кажуть, щоби Винниченка їхав до Києва і з більшовиками рятувати справу, а помірковані елементи повинні проти Польщі фронт утворити. Поділ праці має бути і взаємне порозуміння. Думає, що в Польщі скоро вибухне революція, і тоді вже буде час на повстання в Галичині та еventуальне проголошення гетьманства. Я не вірю у революцію в Польщі, а тим більше в повстання в Галичині. Але думаю, що поділ праці потрібний у зазначеному напрямі і не чекаючи на підпольську революцію, можна і тепер уже при помочі більшовиків скріпити Галицьку армію і кинути її на Галичину, а більшовики мали б одночасно йти на Польщу. Українські більшовики мали б добивати Денікіна на Сході. У тім напрямі має говорити [0]9.[0]1.[19]20 Липинський з Винниченком».

Крах таких безпідставних очікувань, так частина з них навіть і здійснилася (поїздка В. Винниченка до радянського Харкова, короткий період існування Червоної УГА), мабуть, змусив цілу групу українських політиків удатися до розбудови національного руху на нових, принципово інших ідеологічних і політичних засадах. Переважно це були представники Української хліборобсько-демократичної партії, менш за інших заплямовані політичним авантюризмом, угодовством щодо іноземних завойов-

Скоропадський у Ванзее, під Берліном, де він мешкав в еміграції

ників. Члени цієї партії упродовж 1919–1920 рр. неодноразово брали участь у різних міжпартійних об'єднаннях (Кам'янець-Подільський, Варшава, Відень), маючи за мету консолідацію національно-державницьких елементів. Коли ж марність цих намагань стала очевидною, керівне ядро хліборобів (В. Липинський, С. Шемет, О. Скоропис-Йолтуховський та М. Тимофіїв) створили ініціативну групу Українського союзу хліборобів-державників. Вони намагалися уникнути вузького партійного підходу до розв'язання нагальних проблем розвитку українського руху, замінюючи його широким національно-класовим, розуміючи під хліборобською верствою всіх, хто землею володів та на ній працював. Зasadничі постулати групи були такими: «Тільки власна держава, збудована українською нацією на своїй етнографічній території, врятує нас від економічного розвалу й від кривавої анархії. Власну державу дасть тільки компроміс між поодинокими українськими класами, заключений во ім'я всім бажаного законного ладу і спокійної праці, спільної всім класам національно-державної культури, спільного оборони своєї території і спільного всім права нашої нації на самоозначення. Для цього мусимо організувати не партію, а українські класи; мусимо об'єднати наших земляків по тому, як вони працюють і що вони продукують, а не по

тому, що вони говорять і до якого роду політичних авантур вони прихилиються. Наша велика помилка була в тому, що замість шукати собі спільників серед свого класу, ми замість того все з «національно-свідомою» українською інтелігентською і переважно соціалістичною демократією в ім'я патріотизму порозуміння шукали. Ніяких порозумінь во ім'я єдності тієї чи іншої націоналістичної секти тепер вже бути не може. На арену історії виступає знов дійсна сорокамільйонна українська нація і не сектантські, не гурткові, а загальнонаціональні стають перед усіма її членами завдання».

При цьому висувалося об'єднавче гасло: державний лад і порядок; влада мала належати одній особі, репрезентанту суверенітету і незалежності української нації, і обмежуватися двома законодавчими палатами. Таким чином, створювалася вже не чергова партія, державницьке об'єднання або політичне угруповання, а союз надпартійного чи, скоріш, орденського характеру на наведених вище засадах.

Але найголовнішим завданням союзу стало не так об'єднання сил, як опрацювання ідеологічних засад українського руху в нових умовах. Зауважував В. Левицький, що союз мав «у першу чергу на меті дати гетьманському рухові ідеологічне оформлення теорії української державності, що було необхідним при тодішньому ідеологічному хаосі

та програмів безладді, які запанували по розвалі української державності серед громадянства в краю та на еміграції». Саме над цим працював В. Липинський, плодом чієї титанічної праці у 1920–1925 рр. стали «Листи до братів-хліборобів» – справжня Біблія самостійника-державника, на якій ґрунтувалася новітня теорія українського монархізму. Окремими частинами «Листи до братів-хліборобів» друкувалися у «Хліборобській Україні» – політичному альманахові, який видавався УСХД з 1920 р., і одразу ж бралися на озброєння хліборобсько-гетьманським рухом.

Для П. Скоропадського створена видатним політологом і справжнім лицарем української державності теорія класократичної трудової монархії стала тим рятивним колом, що винесло його на поверхню політичного життя й утримувало там упродовж наступних років. Для характеристики стосунків обох цих постатей цікавою стала характеристика В. Липинського, дана гетьманом у листі до М. Могилянського у 1923 р.: «Особисто я у цьому випадку не поділяю Вашої думки, я вважаю його талановитим, чесним і, головне, щиро відданим тому правому, у хорошому розумінні цього слова, творчому, а не руйнівному прагненню в українському питанні, яке все більше і більше намічається серед українців в останні півтора роки. Його правизна геть не має нічого спільного з чорносотенством, його ставлення до Росії таке, що дай Боже, щоб серед істинно російських людей було побільше такого ставлення. Що ж до його, як Ви кажете, містики, то особисто я такої думки, що без цієї містики великі справи не творяться, а в цій області, та ще й (і це особливо) у нас, і поготів».

Але характерно, що спочатку цей рух не пов'язувався прямо зі П. Скоропадським. У відозві «До українських хліборобів», цитованій вище, як і в статті С. Шемета, немає і натяку на це прізвище. Навпаки, С. Шемет підкреслював, що хлібороби фактично не брали участі у проголошенні гетьманату. Так само і в першому випуску листів В. Липинського «Українська наддніпрянська інтелігенція й українська національна ідея», датованому початком квітня 1920 р., ніде не зазначалося, що пропагованим ним трудовим дідичним монархом мав бути П. Скоропадський. Лише один раз у тексті промайнуло слово: «Ми, українські хлібороби... Наш гетьман Скоропадський...» Не можна стверджувати, що новий хліборобський

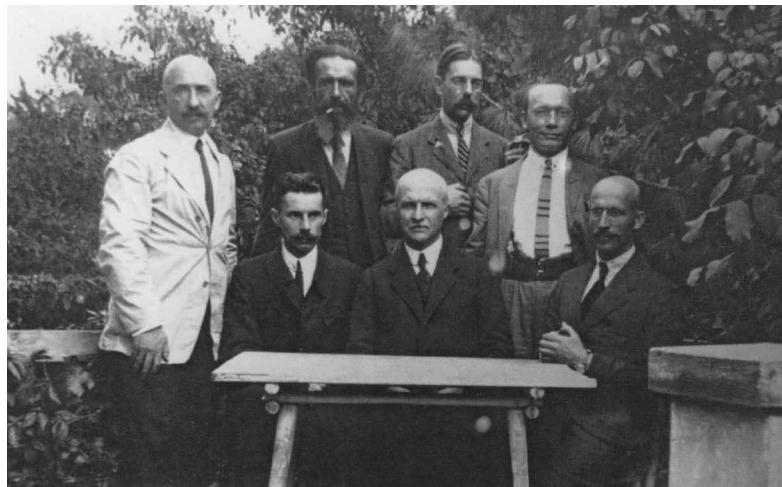
рух волів повернення гетьманату в тому вигляді, який існував 1918 р. В. Липинський чітко бачив усі його вади, але вирізняв і здобутки того року: «Було хотіння Української Держави, що прокинулось стихійно серед усіх шарів і класів українського громадянства. Був початок возстановлення органічної структури цього громадянства, як шляхом відродження спільної державної традиції, як і шляхом міжкласового зближення. Появилися перші проблески почуття політичної спільності між усіма, хто живе на українській землі – спільного патріотизму замість ріжних націоналізмів – без чого не буває держав».

Виховання в українському суспільстві ідеї державницької в майже містичній її формі було неможливе без відповідної легенди. Як історик В. Липинський працював над відтворенням «богданівської легенди»; як політик та ідеолог він заклад підвалини справжньої «легенди роду Скоропадських». Але для ствердження такої легенди належало спростувати претензії на український престол ще однієї людини, яка в уяві монархістів їх мала. Вільгельм фон Габсбург-Льютринген (Василь Вишиваний), відомий за подіями 1918 р., після того, як залишив Україну, зберіг і навіть збільшив свій авторитет у середовищі державників-монархістів, особливо тих, які народилися на Галичині. Наприклад, двоє знайомих А. Жука, Богун і Мариш, за його свідченням, «будуть іти за Скоропадського в надії, що він скомпрометується і прочистить дорогу Вишиваному». На користь цієї особи висловлювався і такий відомий галицько-буковинський діяч, як барон М. Василько. За свідченням того ж А. Жука, він «справу Вишиваного трактує серйозніше, як Скоропадського». Приблизники австрійського принца були і серед хліборобів С. Шемета і В. Липинського. Принаймні з розмови з першим 5 червня 1920 р. А. Жук виніс враження, що «хлібороби підтримують П. Скоропадського, а Вишиваного тримають у резерві». Те, що і головний ідеолог новостворюваного гетьманського руху в 1920 р. не мав твердої впевненості щодо неспростованих прав П. Скоропадського на місце майбутнього українського монарха, побічно засвідчує дискусія, що розгорнулася серед хліборобів-гетьманців після відходу від руху групи В. Липинського.

Продовження на стор. 8

Продовження. Початок на стор. 7

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ: ПЕРШІ РОКИ НА ЕМІГРАЦІЇ

Засновники Українського союзу хліборобів-державників. Райхенау, 1921 рік. Зліва направо сидять: В'ячеслав Липинський, гетьман Павло Скоропадський, Сергій Шемет; стоять: Олександр Скоропис-Йолтуховський, Людвіг Седлецький (Сава Крилач), Микола Кочубей, Михайло Тимофіїв

У цей період той публічно докоряв собі за непотрібну і невідповідну персоніфікацію монархічної ідеї, а ті, хто залишився із П. Скоропадським, указували на оприлюднені гетьманським ідеологом на початку 1920 р. думки щодо можливості австрійському принцеві посісти український престол. Хоча в 1924–1926 роках той-таки В. Липинський присвятив розвінчанню новітньої «варязької ідеї» останній розділ своїх «Листів»: «Покликання варягів, або Організація хліборобів». Як і у 1918 р., В. Габсбург не отримав належної підтримки іззовні. В. Липинський, який уже в середині 1920 р. висловлювався рішучо проти нього, запевняв А. Жука, «що за кордоном ніде його не визнають. Гінденбург і Людendorf проти Вишиваного». Це було цілком природно, адже німецька позиція в українському питанні засадничо передбачала нейтралізацію австрійського впливу на рух у цілому.

Наступна частина «Листів» – «Наша орієнтація» – була завершена у жовтні того самого року. Марно шукати в ній конкретну вказівку на династичні уподобання ідеолога гетьманського руху. Там лише переконливо доводилася необхідність для України саме дідиної спадкової монархії – гетьманату. Але А. Жук висловився щодо цієї частини праці В. Липинського однозначно: «пропагує Скоропадського на дідиного монарха». Така пропаганда була тим більш необхідна у той час, коли серед широкого українського загалу ставлення до особи гетьмана було не дуже прихильним. Коли у травні 1920 р. на представницькій нараді у Берліні О. Скоропис-Йолтуховський лише згадав про нього, мовляв, від міністра Мартоса я пішов до гетьмана П. Скоропадського, зал рішучо зірвався: «Не гетьмана! Бувший гетьман! Зрадник!». Проте оратор дуже швидко, конкретними фактами спростував чутки про переговори гетьмана з росіянами і поляками, взагалі щодо його «зрадництва».

У таких умовах для підтвердження авторитету П. Скоропадського дуже вагуючо ставала зовнішня підтримка – політичними акціями, грошима – з боку урядів провідних європейських держав, які не висували територіальних претензій до України. Це питання турбувало й А. Жука, що заносив до щоденника всі відомості та чутки щодо гетьмана. У вересні 1920 р. А. Жук зафіксував (зі слів нерозшифрованого інформатора), «що Скоропадський має англійську протекцію». Жовтнем того року зафіксований навіть цілий план зовнішньої акції, вигаданої В. Липинським: «Стараються заручитися політичною і матеріальною поміччю Англії, щоб вона дозволила німцям дати свої війська, яких 10 000, а Галицька армія мала б бути основою де-

санту в Одесі. П. Скоропадський виступить, як С. Петлюра федерацію проголосить (будуть старатись, щоб Андрієвський, Петлюра передали Скоропадському владу. Так здається)». Від такого плану, як і від попереднього, відгонило суцільною авантюрою навіть в умовах 1920 р., коли політична ситуація блискавично змінювалася, вчорашні союзники підіймали один на одного зброю, а непримирнені, здавалося, вороги білися пліч-о-пліч проти недавніх друзів. Проте запис у щоденнику А. Жука свідчить про якусь дійсну підтримку, надану П. Скоропадському у Великій Британії. А. Жук із задрістю писав про контакти гетьмана з англійським прем'єром Д. Ллойд-Джорджем, про те, що «Скоропадського заступає в Лондоні якийсь мудрий чоловік». Засвідчена у щоденнику і поїздка до Лондона О. Скоропис-Йолтуховського з позитивними наслідками. Особа згаданої «мудрої людини» залишилася невідомою авторові щоденника. Можливо, ним був дуже активний гетьманець В. Коростовець, небіж колишнього царського посланника у цій країні і гетьманського дипломата І. Коростовця (Коростовцева). Але найпродуктивніший період діяльності В. Коростовця у Великій Британії припадає на пізніший час – 1930-ті рр.

Не такими плідними були відносини з Францією. А. Жук наводить лише чутки про якісь контакти П. Скоропадського з прем'єром Мільєраном – навряд чи дуже тісні й корисні. Щодо Німеччини А. Жук писав: «Шанси Скоропадського в Берліні не важні». Проте така характеристика стосувалася не лише гетьмана, а всього українського руху. Ще у вересні 1920 р. наш спостерігач визнавав настрої німецьких офіційних та громадських кіл як

вичікувальний. Вони більше орієнтувалися на росіян, тобто на російський білий рух. Із цим доводилося рахуватися, і А. Жук навіть писав про зустріч П. Скоропадського з неназваною особою з німецьких урядових кіл, яка була головним лобістом росіян і нібито протегувала гетьманові у П. Врангеля.

Але насправді позиція гетьмана щодо російських діячів – монархістів або республіканців – визначалася одним: чи визнають вони самостійну Україну, і чи щиро визнають її. У листі до М. Могилянського від 21 березня 1921 р. П. Скоропадський сформулював таку максимум дуже жорстко у відношенні до Б. Савинкова: «Щодо Савинкова, то особисто мені він, попри думку багатьох, і, особливо, коли мені доводилося з ним зустрічатися, подобався, тим більше, беручи до уваги, що він не дурень, скажу напевне: чи визнає він самостійну Україну з тих же міркувань, з яких більшість великоросійських діячів у потрібну хвилину йшли назустріч Україні в тій чи іншій формі, а потім усе це виявлялося брехнею, або ж він, як один із очільників партії, котра, проте, усе ж має великий зв'язок із народом, ніж більшість російських партій і дециця відірваних від справжнього життя інтелігентів та різних фінансистів і чиновників колишньої Росії, або ж він, як один із очільників соціалістично-революціонерів, дійшов висновку, що найкращий вихід не лише для України, але й для Великої Росії – саме створення самостійної України, важко сказати».

Доволі плідні контакти зав'язалися у представників гетьманців (Д. Дорошенко) з урядом Угорщини. За відомостями А. Жука, прем'єр-міністр країни (очевидно, ішлося про графа І. Бетлена) десь у вересні 1920 р. особисто прийняв

колишнього міністра закордонних справ Української Держави та обіцяв матеріальну та моральну допомогу гетьманському рухові.

Проте це були поодинокі заходи, що мали змінний успіх. Для піднесення авторитету гетьмана передусім вперше «цілого свідомого українства» (за висловом А. Жука) так в очах усього міжнародного співтовариства потрібна була потужна міжнародна акція. Для цього приспіла і нагода: восени 1920 р. на першій асамблеї Ліги Націй мало розглядатися українське питання, а саме – можливість входу до новостворюваної організації міжнародної співпраці. Постає закономірна проблема: хто ж саме з колишніх очільників України (голова Української Центральної Ради М. Грушевський, головний отаман і голова Директорії УНР С. Петлюра, гетьман усієї України і військ козацьких П. Скоропадський) зберіг дійсний мандат на представництво, щоб підписати відповідне подання. Звичайно, кожна політична група українства відстоювала свою кандидатуру. Але найбільш далекоглядні політики розуміли, що легітимні підстави на таке представництво були скоріш у гетьмана, обраного представниками певної більшості населення України, аніж у сумнівного «президента», якого вже 1919 р. не визнавали власні прибічники, чи керівника антидержавницького повстання Директорії. У паперах А. Жука збереглася копія листа Р. Смаль-Стоцького, українського дипломата періоду Директорії, з яким той звернувся до гетьмана, обґрунтовуючи необхідність такої акції:

«Ваша ексцеленція, вельмишановний Павло Петрович!

Тільки що приїхав із Лондону бувший посол УНР в Англії Арнольд Марголін, Ваш бувший сенатор, і повідомив, що він по препорученню нашого уряду подав разом з радником посольства др. Олесницьким прохання до Ліги Націй, щоби Україна була прийнята в союз народів. Засідання Ліги Націй, як Ви знаєте, починається в Женеві 15 сього місяця, і на черзі стоїть питання про прийом України. Позаяк справа йде не про визнання того чи іншого уряду України, а про допущення українського народу, яко суверенного, у сім'ю народів, то п. посол Марголін і я думаємо, що кожний український патріот, а особливо відомий, може багато допомогти справі, коли зі свого боку звернеться із проханням прийняття українського народу до Ліги Націй. Ваша ексцеленція була головою нашої держави і тому, що в самому нашому проханні ми робимо вказівку

на Вашу першу грамоту, в якій Ви прокламуєте суверенність українського народу, то Ваше таке теперішнє прохання до Ліги Націй було б дуже корисне для нашої нації. Прошу прийняти задоволення і т.д.».

Цей документ, безумовно, заслужив на повне цитування своєю бездоганною історико-правовою аргументацією та постатями ініціаторів подання, які ніколи не належали до гетьманських симпатиків. Що ж до посланця на сенаторство А. Марголіна, то воно засвідчувало не політичні уподобання цього діяча, а винятково високий професійний фах. Адже відомо, що у сенаті Української Держави були зібрані не прибічники гетьмана, а провідні правники незалежно від власних політичних уподобань. Р. Смаль-Стоцький взагалі ніколи не співробітничав із гетьманом, посівши дипломатичну посаду лише за УНР. Управа Українського союзу хліборобів-державників одразу ж підтримала таку пропозицію, звернувшись до гетьмана з листом за підписами В. Липинського, О. Скоропис-Йолтуховського та М. Тимофіїва. При цьому вони посилалися на його «права голови Української Держави». Із огляду на це, а також на прохання деяких інших українських патріотів, гетьман 24 листопада 1920 р. передав генеральному секретареві Ліги Націй Е. Драммонду відповідний меморандум. У ньому, зокрема, П. Скоропадський зазначав, що «вважає своїм обов'язком підтримати за всіх сил акцію, яка відповідає почуттям і бажанням цілої української нації, не дивлячись на різниці, існуючі між її політичними партіями».

Ставлення до такого подання з боку іншого табору українства було протилежним. А. Жук писав В. Липинському, що перебуваючи у жовтні 1920 р. у Німеччині та Швейцарії, спеціально не зустрічався з гетьманом із двох причин. Перша – «з ним особисто майже не знайомий», що було неправдою, адже 1918 р. він відвідував гетьмана, згідно із записником А. Жука, принаймні тричі, перший раз – у травні 1918 р., невдовзі після державного перевороту. Інша причина стосувалася безпосередньо акцій у Лізі Націй. А. Жук писав: «Забгато тепер говорять про якусь політичну акцію п. гетьмана, і я не хотів би потрапити в число осіб, що тій акції потурають, тим більше, що ціла та акція для мене «темна вода в облацях». 20 листопада до А. Жука безпосередньо звернувся його знайомі Г. Полетика та Богуш, показали вищезгаданий лист Р. Смаль-Стоцького і просили направити П. Скоропадсько-

му аналогічну телеграму, щоби той зголосився подати Україну до Ліги Націй. Але все коло українських діячів, близьке на той час до А. Жука, зокрема і полковник Є. Коновалець, відмовилися підтримати таку корисну ініціативу. Головною причиною був страх, що залучення П. Скоропадського до згаданої дипломатичної акції означатиме фактичне визнання його головою Української Держави і на вигнанні. Такий підхід, продиктований лише вузькими політичними пристрастями, негативно відбився на перспективі української участі у Лізі Націй, а вірніше – зірвав уся акцію. У своєму окремому поданні представники республіканської дипломатії, вносячи на міжнародний розсуд дрібнопартійні сварки, писали про гетьмана, що його настановили німці, він презентував лише клас поміщиків, і тому проти нього вибухнуло загальнонаціональне повстання. До такого подання був доданий лише список іноземних держав, які визнали УНР (від часів дипломатії Української Держави їх кількість значно зменшилася), та універсали Центральної Ради, які, як ми пам'ятаємо, прямо не говорили про державну незалежність України.

Відповідь Ліги Націй, як і слід було очікувати, виявилася негативною. О. Шульгін, голова делегації УНР у Женеві, приписував невдачу винятково військовій поразці Директорії – мовляв, не можна було говорити про Україну без української землі. Але варто припустити, що на тодішній міжнародній політиці негативне враження справила роз'єднаність українських заходів, низький політичний престиж національного руху Наддніпрянщини. Про це побічно свідчить тимчасовий успіх аналогічного подання Є. Петрушевича від імені уряду ЗУНР саме на тій листопадовій асамблеї Ліги Націй. Міжнародне співтовариство наступного року ще раз розглянуло справу Галичини, і рішенням Ліги Націй Польща була визнана лише тимчасовим військовим окупантом, а остаточне вирішення долі Західної України покладалося на Раду послів. В історіографії це визнано великим дипломатичним успіхом Є. Петрушевича та уряду ЗУНР, який так само не володів жодним клаптиком української території.

Страх перед можливістю повернення П. Скоропадського до активного політичного життя можна побачити і в реакції А. Жука на статті про гетьмана, які почали з'являтися в німецькій та емігрантській пресі упродовж 1920–1921 рр. Записуючи у щоденнику свою розмову з В. Вишиваним, яка почалася з обговорення статті про П. Скоропадського у берлінській газеті «Der Reichwart», А. Жук зазначив, що виступ газети, судячи з усього, інспірований самим гетьманом. В. Вишиваний погодився і додав, що це не перша стаття такого зміс-

ту в німецьких газетах. Проте здається, що постать П. Скоропадського становила справжній інтерес для європейських засобів масової інформації. Пояснити його інспірацією дуже важко. Прикладом такої неупередженої інформації стало інтерв'ю гетьмана швейцарській газеті, згодом передруковане у «Хліборобській Україні». Обґрунтовуючи появу такого матеріалу, кореспондент «Лозанської газети», зокрема, пише: «Роль, яку відіграв гетьман в Україні, дуже мало відома за кордоном. Це незнання дійсно-го стану речей в добрій мірі йде за рахунок тих тенденційних інформацій, які різні партії спритно пускали за кордон». Запитання, поставлені П. Скоропадському, та його відповіді значною мірою висвітлювали події 1918 р., ставлення гетьмана до Берестейського миру та німецької військової присутності в Україні, земельної реформи, причин та наслідків його державного візиту до Німеччини у вересні 1918 р. Стаття закінчувалася словами гетьмана: «Однак я переконаний, що для майбутнього спокою Східної Європи, у боротьбі з розкладом тенденційми крайніх течій є тільки одна опора, один охоронний мур – це національне почуття. Україна, зорганізована в державу, базовану на національному почутті, відповідно глибокому бажанню всього народу керуватися самим собою, стане нескорумимою опорою того миру, який цілий світ тепер шукає». Зміст згаданого інтерв'ю засвідчив значну ідейну еволюцію П. Скоропадського, завершену наприкінці 1920 р. Власне, від засадничих тез спогадів залишився лише єдиний – щодо нерозумної політики Антанти стосовно гетьмана та Української Держави, беззастережної підтримки російського білого руху. Цим і була викликана поява горезвісної грамоти про майбутню федерацію України та Росії, активно використана у пропаганді Директорії. Проте самої ідеї федерації у будь-якому вигляді чи іншого зв'язку України та Росії в інтерв'ю немає. Понад те, у цей період гетьман взагалі відмовлявся від розмов про можливість федеративних зв'язків двох держав доти, поки не існуватиме самостійна Україна. Найбільш яскраво таку еволюцію засвідчують листи до Миколи Могиланського за 1921 р. П. Скоропадський, називаючи свого адресата людиною довіреною й водночас дуже прив'язаною до російської культури, писав йому: «Оскільки я пристрасно бажаю України, то я геть не розумію, не вірячи в добру волю великоросіян, щоби за Вашим рецептом щось вийшло. Це абсолютно не означає, що я близький до петлюрівців у їх дикій ненависті до Росії, аж ніяк, проте я рішуче не бажаю бути в Україні, яка одержувала б накази із Москви, для цього шлях один – необхідно створити Україну, а там буде видно, якими бу-

дуть договірні відносини». Трохи пізніше, у березні, гетьман так виклав своє сredo щодо Росії та федерації: «Я стою за самостійну Україну, тому що лише ясно й чітко поставлене національне гасло може врятувати Україну від більшовицького поневолення; крім того, рішуче зневірившись у прагненні Росії всіх таборів до чесного вирішення українського питання, я вважаю, що, тільки стоячи на самостійному шляху, Україна й Великоросія зможуть встановити чесні братерські відносини. Вважаю, що саме моральне почуття, якщо глибоко замислитись над цим трагічним, як Ви його називаєте, питанням, і серцем пережити його, вимагає сповідувати самостійність [...]». Скажу Вам відверто, аж ніяк не бажаючи бути різким, що, будучи українцем, і в той момент, коли Україна перебуває в боротьбі за своє право на життя, не маючи нізвідки підтримки, говорити про федерацію з Великоросією, яка не існує, і має значно менше шансів існувати в даний час як народ, що дійсно живе своїм життям, своїм розумом і т.д., це означає підштовхувати свій рідний край до провалля, від чого його можна було б утримати, і тому цю думку я вважаю позбавленою морального підґрунтя». Отже, можна стверджувати, що два роки еміграції, тісні контакти з російськими та з українськими колами, роздуми щодо власного призначення зміцнили у гетьмана думки, лише намічені у «Спогадах», до їх логічного завершення: відкинення будь-яких федерацій, сподівань на прихильність росіян, і прагнення до повної самостійності України.

Але доленосні рішення ніколи не приймав П. Скоропадський нашвидкуруч – вони завжди приходили після важких і тривалих вагань. Так було 1917 р., коли російський генерал пов'язав свою долю з українським рухом, зробивши вибір між присягою на вірність імперії й захистом власного народу. Так було і 1918 р., коли він узяв на свої плечі тягар найвищої влади в Україні. І нині, 1920 р., П. Скоропадський обирав власну долю. Він міг залишитися приватною особою, отримавши фінансову підтримку від кількох держав як колишній керівник незалежної України, постать, добре знана у міжнародному вищому світові. Була в нього і теоретична можливість «піти в Каносу», покаятися у «гріхах самостійності», як благали його зробити М. Могиланський та О. Маляревський, і приєднатися до російського монархічного руху. Проте гетьман переконався, що його авторитет потрібний українському рухові, що відроджувався на еміграції – В. Липинський, О. Скоропис-Йолтуховський, М. Кочубей та інші умовляли його віддати своє ім'я та маєстат служінню ідеї українського монархізму. Проте гетьман із його багатющим життєвим досвідом ще не був остаточно впев-

нений у життєздатності такого руху. Як нам здається, так і тільки так можна пояснити майже річні його роздуми з приводу підписання тієї присяги, якої вимагав від нього В. Липинський. Полеміка, що розгорнулася після 1929 р., коли В. Липинський із групою прибічників вийшли з гетьманського руху, довела, що ідеолог українського монархізму так і не зрозумів до останніх хвилин свого життя спонукальних мотивів, які покликали гетьмана до нового служіння Україні. Ще менш це зрозуміли інші гетьманці, зокрема, М. Кочубей, що безуспішно намагався грати провідну роль у монархічному русі після передчасної смерті В. Липинського. Читаючи «вкривальні» статті М. Кочубея 1931–1932 рр. щодо «масонської справи», мимоволі доходиш такого висновку. Картина надзвичайно сильного морального тиску на людину, чесну і відверту насамперед перед самою собою, і не здатну вести за собою людей на справу, усю міру відповідальності за яку він ще не був готовий прийняти на себе, справляє не дуже приємне враження.

У цьому П. Скоропадський залишався справжнім військовиком, який ніколи не поведе за собою людей у недостатньо підготовлену і, найголовніше, самим полководцем ще не до кінця осягнену бойову операцію. А сумнівів у гетьмана було багато. І найголовніше – він не був упевнений, судячи зі згадок В. Липинського та М. Кочубея, у самій доцільності того беззастережно монархічного характеру нового гетьманського руху, якого надавав йому творець гетьманської легенди. Свого часу в Києві, напередодні державного перевороту, майбутній гетьман рішуче відкинув перший проект законів Української Держави Олександра Палтова, яким передбачалося проголошення конституційної монархії на чолі з королем (або великим князем київським). Так само і зараз, посилюючись на «непопулярність монархічного гасла та необхідність його заховування до часів більш сприятливих кон'юктур», а також на те, що українській політичній традиції більш відповідає принцип гетьманства, П. Скоропадський намагався внести зміни до програмних документів УСХД, спрямовані на надання йому більш демократичних рис. Крім того, внутрішні монархічні переконання гетьмана після березня 1917 р., якщо і залишилися, то зазнали суттєвої трансформації. На відміну від ініціаторів створення УСХД, він не мав остаточної впевненості, що українська нація потребувала тоді монарха у будь-якій формі: абсолютного господаря, конституційного potentата або дідовичного трудового гетьмана, запропонованого ідеологією новітнього українського консерватизму. Проте В. Липинський однозначно сприйняв такі кроки гетьмана як «першу спробу розбити ідеологічно нашу органі-

зацію», і з усім своїм авторитетом наполягав: «Нехай Павло Скоропадський підпише таке саме, як і ми, присяження, нехай вступить як член до ради присяжених і нехай працює для перемоги нашої ідеї не як лідер, а як персоналіфікуючий символ і репрезентант, а тоді тільки ми визнаємо його право до гетьманства, і зложимо йому присягу в Києві». Це було зроблено гетьманом після довгих роздумів у листопаді 1921 р.

Ми вже зазначили, чим саме, на нашу думку, були викликані такі вагання. Переборюючи їх, гетьман знову став на службу українському рухові усіма своїми здібностями, авторитетом, самим життям аж до його кінця. Підбиваючи підсумки найпершого етапу гетьманського руху на вигнанні, саме це зазначив комунікат центральної управи об'єднаних хліборобських організацій: «Гетьман, з хвилиною як діло українського державного будівництва перейшло на короткий час з його рук до рук української соціально-революційної інтелігенції, ніякої участі у житті політичним не брав. Відкинувши різні, роблені йому неукраїнськими колами пропозиції, він став всякої політики осторонь. І не працював він на «шкоду України» доти, доки група українців, із нижчепідписаними в їх числі, бачачи ту прірву, в яку штовхала Україну політика УНР, предложила йому скористати зі своїх законних гетьманських прав для рятування погіршеної ідеї української державності. З тієї хвилини – себто з кінця 1919 р. і початку 1920 р. – починається нова політична акція гетьмана, ведена весь час спільно з об'єднаними під його верховним провідом українськими гетьманцями-монархістами».

Отже, у новому служінні гетьмана Україні не було нічого особистого, амбітного, або ж викликаного прагненням довести щось своїм супротивникам. Повертаючись до політичного життя, П. Скоропадський думав лише про майбутню незалежну Україну, практично не сподіваючись за свого життя побачити її звільненою від більшовиків, самостійною та суверенною. Це бажання підтримувало його до останніх хвилин життя. Свідченням того були його численні спроби єднання українського руху на еміграції, рішуча відмова від активної співпраці з неукраїнськими силами, які не підтримували ідею незалежності України.

Георгій ПАПАКІН,
доктор історичних наук, директор
Інституту української археографії та
джерелознавства ім. М. С. Грушевського
НАН України
Матеріал підготовлено за підтримки
Українського культурного
фонду.

УКФ

Позиція Українського
культурного фонду
може не збігатися з
думкою автора.

Продовження.
Початок у №№ 17–24, 26, 28–30, 33–43

Дмитро ЧОБИТ

ЗМІНА НАРОДНОГО НАСТРОЮ

Настрій українців Західної України швидко змінився. Вже у грудні 1939 – січні 1940 років по всіх селах ногами відбулися масові арешти українців. До червня 1941 року у Західній Україні було репресовано сотні тисяч людей і не лише українців, а й поляків та євреїв. Без слідства і суду понад 300 тисяч осіб депортували у Сибір, Казахстан і Крайню Північ, десятки тисяч розстріляли. Не було села чи вулиці у місті, які минули репресії. Майже кожен знав про родича або сусіда безневинно вивезеного, його майно пограбовано, а квартиру заселено советами. Народ побачив, що радянська влада ще гірша за польську. Усі, за рідкісним винятком, українці, навіть вчорашні члени КПЗУ, розчарувалися у радянській владі і переконалися, що курс Організації Українських Націоналістів (ОУН) на здобуття повної незалежності та створення Самостійної Соборної Української Держави від Сяну і Бугу до Дону і Кубані є єдино вірним шляхом. Ідея державної незалежності заволоділа серцями усіх українців. Таке стало дуже сприятливим ґрунтом для розбудови ОУН та створення Української Повстанської Армії (УПА). Ось де причина повсюдної підтримки у Західній Україні ОУН і УПА – вони стали виразниками загальнонародних настроїв українців.

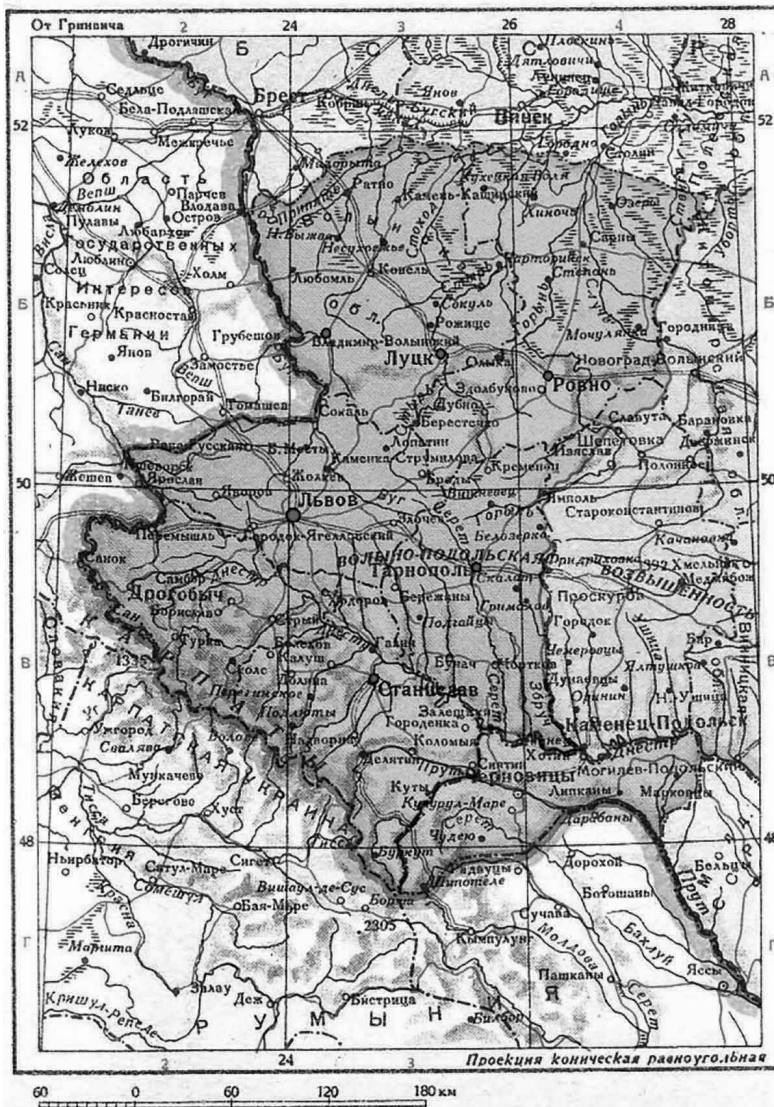
Із вищенаведеного напрашується висновок, що ґрунт для ОУН-УПА підготували два головні чинники: польська шовіністична влада і радянський більшовицький режим.

Окупація краю у 1941 році німецькими загарбниками та наявність чергового окупанта створила нову ситуацію. На Брідщині повсюдно діяла УПА, а у польських селах виникла Армія Крайова (АК), яка підпорядковувалася Делегатурі (представництву) польського емігрантського уряду у Лондоні. Наявність двох збройних формувань, які переслідували цілком протилежні цілі вимагала або переговорів, або збройного протистояння. Але польський емігрантський уряд у Лондоні від будь-яких переговорів з ОУН і УПА відмовився, бо вважав їх за головних ворогів щодо здійснення плану побудови, так званої «Великої Польщі». Саме тому АК, підпорядкована польському емігрантському уряду у Лондоні, та Українська Повстанська Армія, створена Організацією Українських Націоналістів (ОУН), не боролися разом проти спільних ворогів – німецьких фашистів і російських комуністів, вони самі між собою постійно конфліктували.

ТРАГЕДІЯ ГУТИ ПЕНЯЦЬКОЇ

ПРИЧИНИ, ПЕРЕБІГ, НАСЛІДКИ

SOVIET-DRAWN MAP OF UKRAINIAN SSR IN 1940, WITH THE NEW WEST UKRAINE (YELLOW) ANNEXED FROM OCCUPIED POLAND

Анексовані Радянським Союзом у 1939 році території Західної України

На Брідщині осередки АК знаходилися у Бродях, Гуті Пеняцькій з присілками Майдан, Хобутиха, Гутиську Брідському і Паликоровах. Підрозділи УПА діяли практично в усіх селах краю.

Головне завдання АК – зосереджувати сили, створювати організаційні структури, запасатися боєприпасами аби у певний момент збройною рукою відновити на усіх західноукраїнських землях владу Другої Речі Посполитої.

Відповідно до польських планів західноукраїнські землі мали відійти до повоєнної Польщі.

Згідно з державотворчою концепцією ОУН-УПА на споконвічних етнічних землях українців мала постати Незалежна Українська Держава.

Кожна із сторін з даного питання не йшла на жодні уступки і кожна обґрунтовувала слушність своїх аргументів.

Головним аргументом ОУН-УПА було те, що західноукраїн-

ські землі до Сяну і Середнього Західного Бугу із глибини віків заселені українцями. Українці як великий європейський народ мають право на самовизначення та побудову на своїй історичній землі власної Незалежної Держави – Самостійної Соборної України.

Основним аргументом польського політичного керівництва стало заперечення за українцями права на свою окрему державу на тій підставі, що такого народу як українці, мовляв, ніколи не було і України як держави теж не існувало. Землі до Дніпра і Причорномор'я до 1772 року належали польській Речі Посполитій, які вона втратила у ході трьох поділів Польщі 1772, 1793 і 1795 років, тому історична справедливість вимагає відновлення Польщі у границях 1772 року та створення польської держави «од моря до моря» – від Балтики до Чорного моря із Запоріжжям, Херсоном,

Миколаєвом та Одесою включно. То був польський план-максимум, а план-мінімум обмежувався російсько-польським кордоном 1939 року по річці Збруч.

Цілком зрозуміло, що ОУН-УПА, яка боролася за Незалежну Україну стала найголовнішою проблемою польського емігрантського уряду на західноукраїнських землях, та підпорядкованих йому підпільних структур.

Отже, ОУН та УПА виступали за проголошення незалежності України і створення Самостійної Соборної Української Держави на усіх українських етнічних землях, зокрема на Західній Україні. А польський емігрантський уряд у Лондоні, його делегатура та АК ставили цілком іншу мету – відновлення на українських землях, як мінімум до річки Збруч, польської держави, яка не передбачувала навіть автономії для українців, що становили тут переважуючу більшість населення – 70–90%. Лише в поодиноких містах Галичини і Волині, таких як Львів, Перемишль, Ярослав і Холм поляки склали більшість.

Конфронтація внаслідок різних поглядів на одну і ту ж проблему привела до ворожнечі і силового протистояння. Особливого загострення польсько-українські відносини набрали у грудні 1943 – лютому 1944 років. Як виглядали ці прикрі явища на практиці добре видно із наступних прикладів, що мали місце у безпосередніх околицях Гуті Пеняцької.

Сподіваючись на підтримку західних країн-союзників, польський емігрантський уряд у Лондоні не лише ставив за мету повернення до складу польської держави українських земель до річки Збруч, а й зміну там демографічної ситуації – виселення мільйонів українців та заселення цих просторів етнічними поляками. Цій темі ми присвятили окрему розповідь, а зараз повернемося до подій в сусідніх із Гутою Пеняцькою селах. Вони набрали тут трагічного характеру. Їх причини ніхто не досліджував, але на них проливають світло вказівки польського емігрантського уряду у Лондоні, які стали відомі УПА.

Про них добре видно із свідчень польського сотника на псевдо «Шеф», який перейшов на бік УПА. Й хоча це сталося в Монастирцькому районі біля Бучача на Тернопіллі, подібне мусило діятися і на Брідщині. За словами «Шефа» його сотня «мала за завдання у відповідний момент виступити збройно проти німців і українців, а головне проти ОУН... Для цього штаб ОУН і свідомих українців, яких в догідні часи маєтсья зліквідувати».

(Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА. – Книга I, – Львів, 2011. – С. 625).

У прокрустове ложе цих настанов цілком укладаються вбивства авторитетних українців в околицях Гуті Пеняцької.

Перед описом цих, добре відомих трагічних випадків, нагадаю, що з осені 1943 року через Гути Пеняцьку перестали їздити українці, бо на тій дорозі часто пропадали люди разом із транспортом на якому вони їхали. Таких випадків з простими українцями траплялося чимало і їх пов'язували з польськими бойовиками Гуті Пеняцької та радянською партизанкою, яка там взимку 1944 року безперервно перебувала.

УКРАЇНСЬКІ ВТРАТИ ТА ВІДПЛАТИ

Вбивство Володимира Гринаха
Відомості до цього параграфу черпаємо з кількох спогадів місцевих мешканців, а найбільше – зі слів Петра Андрійовича Коця, 1931 року народження.

«Біля села Жаркова, на високому лівому березі річки Луг, знаходився затишний і ошатний хутір Сади, у якому проживав поляк Михайло Котовський із сім'єю. Котовський був вмілим господарем, тримав велику господарку, мав кілька корів, коні, свині, вівці і дуже багато гусей. Повз хутір Котовського пролягала польова дорога з Дуб'я до Жаркова», – говорить П. А. Коць та продовжує:

До вибуху Другої світової війни Котовські були поляками, спілкувалися польською мовою, молилися у костьолі на Гуті або в Пенячці, їхні діти ходили до польської школи. Але коли прийшли німці, Котовські стали фольксдойчерами, бо мама Котовського – німкеня. Як фольксдойчер, глава сімейства мав зброю і співпрацював з бродівським гестапо, а як поляк – підтримував тісні стосунки з гутапеняцькою АК. Його хутір став притулком і для гестапівців, які туди часто навідувалися і для польського підпілля Гуті Пеняцької. Однак, Котовські дуже вороже ставилися до українців, чинили їм усілякі прикросці, коли ті переїжджали дорогою повз Сади, «тому селяни Жаркова і Голубці прозвали Котовського «ляхом проклятим», – говорить старожили села Жарків Петро Коць (його спогади ми опублікуємо далі).

Повз Сади проходила найкоротша польова дорога з Жаркова до села Гаї Дуб'євські та Дуб'я. Тому нею до штабу УПА у Жаркові, часто у партійних справах ходив керівник УПА у Дуб'ю Володимир Гринах, тобто поблизу обійстя Котовських».

Володимир Гринах походив з Гаїв Дуб'євських, виконував обов'язки підрайонового провідника сітки ОУН і мав псевдо «Флюс». (Загоруйко М. Повернення зі справжнього пекла. – Львів, 1996. – С. 74).

Восени на Садах було знайдено застреленим українського повстанця, на псевдо «Гонта». (Там само.). У вбивстві запідозрили Котовського. У зв'язку із вбивством Гонти, В. Гринаху не радили ходити через Сади і рекомендували вибрати інший шлях до Жаркова. Але В. Гринах на то не зважив і потрапив у засідку гестапівців, які хотіли його взяти живим, але не вийшло. Відбулася збройна сутичка, в якій В. Гринах загинув. Обшукавши його дев'ять гестапівців пішли до хати Котовського; це хтось побачив. З цього зробили висновок, що Котовський сприяв влаштуванню засідки. Ця подія мала місце 1 грудня 1943 року. (Там само.).

Смерть Володимира Гринаха, якого дуже поважали і любили у навколишніх селах, викликала бурхливу хвилю обурення. З цього випадку і народилася пісня, яку з грудня 1943 року і до наших днів співають у брідських селах «Не йди Влодку до Жаркова». Ось текст пісні:

«Ой там, у лісі, над гаями сова
закричала.
Не йди Влодку, до Жаркова,
бо буде неслава,
А наш Влодку Гринашенку на це
не зважає,
В праву руку гранат взявши,
в лівій – пістоль має.
І подався до Жаркова ще в четвер
звечора,
А Котовський, лях проклятий,
дає німцям знати,
Що наш Влодку у н'ятницю буде
повертати.
Дев'ять німців-гестапівців в яру
засідають
І Володю-партизана на смерть,
забивають.
Коли бачив Влодку в ярі, що
стілцьки німоти,
Тоді крикнув: «Процай, Краю!
Мені вже не жити».
Війняв гранат. Відбезпечив,
і хотів кидати,
Тоді німці – пси прокляті, почали
стріляти.
Він не встиг кинуть гранату,
похилився додолю
Дістав кулі від німоти у саму
голову...
А на цвинтарі Дуб'євським
виросла могила.
Там прийняла сира земля України
сина.
Заридали в один голос України
діти:
Ми за Влодку-партизана мусимо
помстити!

Автор пісні невідомий але її почали співати ще в грудні 1943 року. Керівник місцевого відділу Української Народної Самооборони (УНС) Роман Загоруйко на псевдо «Лапайдух» у своїх спогадах записав: «Весь відділ УНС з великою увагою і скорботою вислухав пісню про нашого від-

важного повстанця Володимира Гринаха, якого в пісні народ любовно назвав «Гринашенком». Ця пісня викликала у всіх нас почуття ненависті до винуватця скоєного злочину». (Загоруйко М. Повернення із справжнього пекла. – Львів, 1996. – С. 74.).

Сам факт народження пісні сповненої любові до українського повстанця, який загинув від рук німців-гестапівців через підступність «ляха- фольксдойчера», свідчить що українці з глибокою повагою відносилися до своїх захисників – воїнів УПА та їх підтримували. Якби то було не так – пісню ніхто не складав би, а її співають й досі.

Вбивства українських повстанців Гонти і Флюса та особливо пісня «Не йди Влодку до Жаркова», яка прямо вказувала на винуватця і кликала до помсти, спонукали УПА до відплатної акції.

Розправа над Котовським

Як свідчить старожил села Жарків Петро Коць, УПА здійснило розправу над поляком-фольксдойчером Котовським саме на Новий 1944 рік. За даними В. Баківського родину Котовських у складі 6-и осіб вимордували 1 січня 1944 року. (Bąkowski W. Żagłada Hutu Pieniackiej. – С. 135, 138). Тут автор значно завищив число жертв, бо загинуло лише двоє – сам Котовський та його жінка.

Здійснена відплатна акція за рішенням боївки УПА на чолі з Романом Загоруйком на псевдо «Лапайдух». Він залишив гарну книгу спогадів про ті нелегі часи «Повернення із справжнього пекла». У ній міститься опис тих подій.

Три повстанці мали прибути на хутір, затримати і привести Котовського аби дінатися у нього про обставини смерті «Гонти» і «Флюса», його співпраці з гестапо та АК. Однак вийшло не так як планувалося. Котовський вчинив опір, вихопив гвинтівку, тому його застрелили на місці. Жінка Котовського проявила сміливість і теж стала боротися з повстанцями, тому і по ній стали стріляти. Так загинули Котовський із жінкою, а його мама-німкеня і дочка, які тоді знаходилися на обійсті залишилися живими.

Покидаючи обійстя Котовського, повстанці підпалили будинок, здійнялося полум'я. Вечоріло, але від полум'я «стало ясно як вдень», – пише Р. Загоруйко. Вже коли повстанці відїжджали саньми, на фоні вогню вони побачили фігури людей. Спочатку думали, що то прибігли сусіди гасити вогонь, але вони його не гасили – лиш метушилися на подвір'ї. Що то були за люди повстанці тоді не встановили. (Загоруйко Р. Повернення зі справжнього пекла. – С. 81).

Петро Коць ці обставини пояснює тим, що у stodолі Котовського було влаштовано криївку, де переховувалися євреї, коли почала горіти хата, вони, мабуть подумали, що загориться і stodола, тому з неї вибігли. Але stodола

залишилася цілою. Наступного дня дочка Котовського поїхала до Бродів скаржитися. Знову приїхало дев'ять гестапівців і виявили у stodолі криївку. Євреїв вже не було. Цілком можливо, що вони могли податися у Гуту Пеняцьку, або у сусідній Черницький ліс, де кілька десятків євреїв переховувалися аж до приходу радянських військ у 1944 році.

Велику кількість гусей, які тримав Котовський, Петро Коць пояснює потребою приготування їжі для євреїв.

За тодішніми німецькими законами усю родину, яка переховувала євреїв – розстрілювали, навіть дітей. Подібних випадків у Бродях було кілька. Але гестапівці Котовських не чіпали.

Із Свиридівки (хутір біля Пеняків) приїхав брат Котовського, теж поляк-фольксдойчер, і забрав живих і мертвих.

Котовського і його жінку поховали на цвинтарі у Пеняках. На похорон зїхалося багато поляків, у тому числі з Гуті Пеняцької. Вбивство співвітчизника, який надавав гутапеняцькій АК важливу інформацію, підкинули свіжих дров у полум'я українсько-польського протистояння.

Місцевих поляків обурювала і пісня «Не йди Влодку до Жаркова» та її нове закінчення:

І за Влодку – партизана
Страшно ся помстили
Всіх Котовських постріляли
Хату їх спалили.

Після вбивства поляка-фольксдойчера Котовського почастішали погрози українцям з боку поляків. Були випадки, коли нічної пори українські села обстрілювали з автоматів і кулеметів. Так вночі обстріляли невеликий український присілок Ставки. (Шишка М. Жаклива доля села. – 1993. – 29 вер.).

У січні 1944 року, як свідчив Леопольд К., докладної дати він не пам'ятав, була спалена польська колонія Хобутиха, яка знаходилася у 2-х км на північний захід від Гуті Пеняцької. У ній проживало 15 родин поляків. (Bąkowski W. Żagłada Hutu Pieniackiej. – С. 130). За даними польського слідства колонія Хобутиха біля Ясенова була спалена 29 січня 1944 року, тоді загинув один поляк – Юліан Вальчик. (Там само. – С. 132).

До речі у протоколі допиту свідок Леопольд К. згадує свою сестру Людвігу Керебку. Виходить, що і його прізвище – Керебка. Тому дивним виглядає той факт, що польське слідство не називає прізвищ свідків, а подає лише їх імена та криптоніми.

АНТИУКРАЇНСЬКІ АКЦІЇ ПОЛЯКІВ Передмова

Кожна із сторін протистояння – українська і польська проявила фізичного насилля і вбивств окремих осіб та груп супротивника пафосно називали «відплатними акціями». Про такі випадки з української сторони та їх при-

чини, зокрема вбивство подружжя Котовських на хуторі Сади біля Жаркова, ми розповіли. Пояснення подібних діянь з польської сторони ми не маємо – у нас є тільки розповіді про їх наслідки, тому про причини можемо лише гадати.

Випадок у Підгірцях

У суспільно-політичному звіті ОУН від 25 жовтня 1943 року описана акція німецької жандармерії у селі Підгірці (8 км на південний захід від Гуті Пеняцької). «Дня 21 жовтня (1943 року Д.Ч.) приїхав до села Підгорець відділ жандармерії і кріпо. На підставі готового списку, який привезли із собою, почали ходити по найсвідоміших українців села, перепродажуючи основну ревізію, переглядаючи рівночасно, чи вся худоба і безрога є покульчикована. У висліді арештовано одного українця Жарковського і забрано чотирнадцять непокульчикованих свиней і одного бугая... На увагу заслугує той факт, що жандармерія ходила лише до українців, хоча село до 50% польське. А поляки слідуячого дня закликали комісію і покульчикували свині.

Селяни твердять, що це все польський донос і, навіть, знають поляка, який зладнав список і підписався під ним. Це причинилося до загострення відносин між українцями і поляками». (Польща та Україна у тридцятих – сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб. – Т. IV. Поляки і українці між двома тоталітарними системами 1942–1945 4. П. – Варшава – Київ, 2005. – С. 954–956).

Польські погрози жителям Жаркова

Хоча Котовські і мали статус фольксдойчів, вони розмовляли польською мовою, ходили до костюлу, допомагали АК, тому поляки їх вважали своїми людьми. Ось чому вбивство родини Котовських та спалення їхнього будинку обурило польську громадськість. Одна дія викликає протидію.

За розповідями жителів села Жарків, у перших числах січня 1944 року в селі були поширені листівки написані польською мовою. У них містилися завуальовані погрози – чекайте, мовляв, веселих Різдяних свят. Різдво греко-католики відзначають не 25 грудня, як католики, а 7 січня – як православні. Тому зрозуміло, що у польських листівках йшлося саме про українське святкування Різдя, бо польське вже минуло.

Листівки неабияк стурбували мешканців села Жарків. До справи долучилася УПА. Там вирішили розташувати у кожній хаті в Жаркові по два бійці. Оскільки місцевих сил було замало, то їм на допомогу прийшли упівці з сусідньої Кременеччини, яка вже належала до Волині.

На Різдво у Жаркові посилили охорону села та вжили інших запобіжних заходів. Про це му-

сили знати бойовики АК з Гуті Пеняцької. У Жаркові вони мали своїх зв'язкових та багатьох родичів-українців. Кілька дівчат з Жаркова вийшли заміж за поляків Гуті Пеняцької. Безумовно, що контрзаходи УПА охолодили гарячі голови і в Жаркові впродовж усіх Різдяних свят нічого не трапилося, якщо не рахувати зриву Службу Божу 7 січня 1944 року, тобто на перший день Різдя. Ми про це розповімо далі, але в хронологічній послідовності викладу подій.

Вбивство родини Ваврівих

Іван Ваврів з дружиною проживав на хуторі Кози, що на східній околиці села Підгірці, за 4 км на південний захід від Ясенова і у 5 км на захід від Гуті Пеняцької. До Другої світової війни І. Ваврів працював директором школи у Ясеніві. За його ініціативою у 30-х роках ХХ ст. у Ясеніві збудували найбільшу на Брідщині сільську школу. Навчання у ній відбувалося українською мовою, незважаючи на шалений тиск та спроби польської влади перевести школу на польську мову викладання. Директор користувався великим авторитетом у селян, він був високоосвіченим, інтелектуальним вчителем і вмилем організатором. У роки Першої світової війни І. Ваврів воював у рядах легіону Українських Січових Стрільців австрійської армії, брав участь в українсько-польській війні 1918–1919 років, був вояком УГА.

Перед самим Різдвом у його хату ввірвалися польські бойовики, дружину вбили, а його вивели. Про цю подію у звіті УПА записано так: «3 січня 1944 р. невідомі бандити, правдоподібно поляки, вбили в присілку Звіринець біля Ясенова (повіт Бродів) жінку директора школи, українця Вавріва, а його самого забрали з собою». (Польсько-українські стосунки в 1942–1944 роках у документах ОУН-УПА. – Т. I. – Львів. – 2011. – С. 339).

Обставини вбивства родини Ваврівих вяснив Роман Загоруйко вже у 90-х роках минулого століття, а допомогла йому у цьому пані Котельницька-Сеник, мати якої Кароліна була молодшою сестрою Софії з Лабінської – дружини директора Ясенівської школи Івана Вавріва. Події розгорталися таким чином.

4 січня 1944 року у хату Ваврівих, що на хуторі Кози села Підгірці, зайшов сусід-поляк на прізвище Думіч і хотів аби йому поміняли гроші. То був своєрідний розвідувальний візит. Очевидно, за хатою Ваврівих здійснювався нагляд, бо коли стало вечоріти до неї увірвалися озброєні бандити в масках, які говорили польською мовою, але з пов'язками української поліції на рукавах. Усім звели лягти обличчям до підлоги, а господарю Івану Вавріву наказано вдягатися і виходити з хати.

Продовження. Початок на стор. 10

Його дружина Софія, відчувши небезпеку, почала кричати. Тоді один із бандитів вистрелив у Софію і вона впала мертвою на очах свого чоловіка Івана та дочки Іванки. Приголомшені вбивством, батько і дочка замовчали і бандити вивели Івана Вавріва з хати.

Наступного дня ввечері прийшов лісник Вербицький і повідомив, що під час обходу підгорецького лісу біля Дикої Буди він знайшов вбитого чоловіка але треба його розпізнати. Ним виявився Іван Ваврів, на його тілі були сліди катувань, а від голови залишилося одне вухо.

Похорон Івана та Софії Ваврівих відбувся наступного дня 6 січня 1944 року, тобто на самий Святий Вечір. Замість голови, яку так і не знайшли, у домовину поклали подушечку і накрили її вишитим рушником. (Загоруйко Р. Повернення зі справжнього пекла. – С. 75.).

Панахиду відправляли два священники – отець Пришляк з Підгірців і отець Балюта, з Ясенова, де довгий час вчителював Іван Ваврів. Промова отця Балюти розчулила до сліз усіх присутніх.

На похорон зібралася маса народу з Ясенова і Підгірців. Усі пов'язували вбивства Ваврівих із польськими бойовиками та сусідньою Гутою Пеняцькою.

Вбивство греко-католицького священника Мартина Балюти

Наступного дня після похорону подружжя Ваврівих, тобто 7 січня 1944 року, ясенівський священник Мартин Балюта поїхав саньми до Жаркова, де мав відправити Різдвяну Службу Божу. З ним були дьяк, фірман і дівчина, яка хотіла навідати родичів. До Жаркова сані не доїхали і пропали безвісти разом з усіма людьми. А відстань усього 3 км.

З цього приводу автору цих рядків старожил села Жарків Петро Андрійович Коць, 1931 року народження розповів: «Зібравшись у церкві і не дочекавшись отця, люди захвилювалися, стали шукати. Знайшли слід від саней, він вів до Гути Пеняцької, але йти туди не наважилися. Про той випадок у Жаркові говорили всі, бо Різдвяна Служба Божа була зірвана. Замість святкувати, всюди шукали отця. Пропажа священника та дьяка нарobili великого шуму не лише в Ясеніві, а й у сусідніх селах. «Деся через день», – продовжує П. А. Коць у полі біля Жаркова з'явилися сані запряжені двома кіннями. Я сам їх бачив. Один кінчорний з білою лисиною, а другий – білий. Людей вже не було. Деся через півроку їхні трупи знайшли у якійсь пивниці поблизу Гути Верхобужської, а туди можна було потрапити з Ясенова тільки через Гуту Пеняцьку».

Про пропажу у дорозі до Жаркова і загибель отця Мартина Балюти існує багато переказів і всі вони повторюють те, що оповів

ТРАГЕДІЯ ГУТИ ПЕНЯЦЬКОЇ

ПРИЧИНИ, ПЕРЕБІГ, НАСЛІДКИ

Село Жарків. Памятний знак селянам-учасникам українського руху опору та помордованим росіянами

П. А. Коць. Ця подія відображена й у звітах УПА. Зокрема в інформації за 1944 рік про антиукраїнську діяльність в Україні польського підпілля читаємо: «Дня 7 січня цього року в годині 6 рано виїхав зі села Ясенів (Бриджина) отець Балюта відправити Службу Божу до Жаркова. По дорозі пропав безвісти разом із фірманом. Відтак в полі знайдені коні отця Балюти, фелон і хрест. Є певні дані, що це робота польської боївки». (Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках. – Т.І. – С. 339). В іншому повідомленні УПА про вбивства Івана Вавріва і Мартина Балюти стверджувалося, що місцева «населення однодумно твердить, що це робота польської боївки з Майдану» (присілок Гути Пеняцької Д. Ч.). (Там само. – С. 339).

Вбивство української родини Вікаторських

На відміну від таких резонансних вбивств як директора Ясенівської школи Івана Вавріва з дружиною Софією (з дому Лабінська) та отця Мартина Балюти, вбивство української родини Вікаторських тепер стало малознаним. Про цю подію старожили вже не пам'ятають. Залишилося скупе повідомлення УПА в переліку антиукраїнських дій польського підпілля. У розділі «Дії польських терористів у Галичині» читаємо:

«4.2.44 р. польські терористи зі с.Майдан повіт Броди (Майдан – то присілок Гути Пеняцької ДЧ.) вимордували в с.Ясенів українську родину Вікаторських (3 особи). Люди пізнали між бандитами поляків: Йозефа Кізяка і Стаха Чижевського». (Українсько-польські стосунки в 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА. – Т.І. – Львів, 2011. – С. 696).

Оскільки Й. Кізяк і С. Чижевський належали до Гути Пеняцької АК, то мали би як польські «багатери» її захищати до останнього подиху. Але 28 лютого 1944 року, під час німецької каральної акції, у селі вони не були, їх імена на ме-

моріальних стелах жертв Гути Пеняцької відсутні. Виходить, що Й. Кізяк та С. Чижевський в числі щонайменше інших 60-и аквіців залишили Гуту Пеняцьку та її жителів на розправу гітлерівцям, а самі втекли напередодні пацифікації села. Отакі «богатери».

Між іншим, тепер в інтернеті польська сторона виставила відео свідчення про злочин у Гуті Пеняцькій. На одному з них вже старший пан на прізвище Кізяк Домінік розповідає, що він жив недалеко Гути Пеняцької, ходив до української школи села Підгірці. Як свідок він нічого не каже про обставини трагедії в Гуті Пеняцькій. Аж дивно: навіщо такий свідок? Але тут виникають й інші запитання.

Цей пан часом не є родоком Йозефа Кізяка, згаданого у першому томі збірника документів «Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА?». На с. 696 цієї книги йдеться про те, що серед бандитів, які вимордували у селі Ясенів українську родину Вікаторських був Йозеф Кізяк з Майдану. Якщо то так. То краще було б розповісти за, що саме замордували українську родину Вікаторських у Ясеніві?

І друге. Пан Кізяк вчився у Підгірцях в українській школі – про це він сам оповідає. Виходить, що він українець, інакше б ходив до польської. Та й прізвище у цього пана чисто українське. Вбивцю назвали Кізяк, що українською мовою означає «висушене на сонці коров'яче лайно».

Нема сумніву у тому, що серед польських бандитів були й етнічні українці, які подали від гріха дременули у Польщу, а тепер їхні нащадки стали експертами подій на українських землях 40-х років ХХ століття.

Вбивства українських родин Ваврівих на хуторі Кози у Підгірцях (4.01.1944), отця М. Балюти по дорозі у Жарків (7.01.1944), Вікаторських у Ясеніві (4.02.1944), місцеві жителі пов'язували лише

з польськими бойовиками з Гути Пеняцької. Таке ж підтверджують і документи УПА.

Вищенаведені антиукраїнські акції польські бойовики здійснили у безпосередній близькості до Гути Пеняцької: Підгірці знаходяться від неї у 8-и км на південний захід, а Ясенів – у 4-х км на захід.

Про вбивство отця Мартина Балюти з Ясенова йдеться ще й в інформації УПА під номером 13, а у пункті 12 цього ж документу сказано про село Бовдури на Бриджині. Цитую його повністю: «12. Дня 30.12. м.р (минулого року Д.Ч.) в с.Бовдури (Бриджина) місцеві поляки напали на дім української родини Теодора Ількова. Вбили самого Теодора його жінку, а дочку і сина поранили. Слідуючого дня приїхало СД (Від німецького Sicherheitsdienst – Служба Безпеки Д.Ч.), серед якого були поляки, і арештували одного поляка, якого пізнала дочка Ількова. Але його відтак випустили». (Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках. – Книга І. – С. 689).

Отже, терористичні дії польських шовіністів супроти мирного українського населення коїлися повсюдно на Бриджині, як і в решті західноукраїнських земель, такі акти наприкінці 1943 – на початку 1944 року у селах поблизу Гути Пеняцької особливо частішали. Але пов'язувати ці вбивства та грабунки слід не лише з польськими бойовиками Гути Пеняцької, а й із їхніми союзниками з числа заквартированих у цьому селі радянських партизанів.

Ми навели тут кілька прикладів українсько-польського протистояння взимку 1944 року в околицях Гути Пеняцької. Усі вони закінчилися вбивствами або замахами на вбивство. Звичайно, що то далеко не вичерпний перелік. В інформації УПА про антиукраїнську діяльність польського підпілля згадано і випадок вбивства у самій Гуті Пеняцькій одного українця, схопленого радянськими партизанами у Пеняках, двом вдалося втекти. (Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА. – Т.І. – Львів, 2011. – С. 697).

А ось і ще одне свідчення – про невдалий для поляків замах на вбивство. У розділі «Дії польських терористів в Галичині» із інформації УПА за 1944 рік є такий запис:

«16.1.44. п'ять молодих поляків із Соколівки озброєні ножами і багнетами, біля Підгірців напали вночі на гурт українців, що їхали підводою домів. Польські бандити ранили трьох українців, але стрінувшись зі сильним опором нападених повтікали. Одним з них українці зловили й віддали на поліцію. Зловлений бандит признався, що кожний в польських «багатурів» мав на-

мір зарізати одного українця». (Польсько-українські стосунки... Т.І. – С. 696).

Дуже цікаво: хто є автором лозунгу, що кожен польський «богатур» (герой) має вбити одного українця? Або таких гасел «Не бендзе нігди України в Польщі!» та «Українці за Збруч!». І це проголошувалося та мало виконуватися поляками на українських землях! Скажіте, будьте добрі: невже ці лозунги та гасла не придурки породили? Хіба не ними засіяли поле братовбивства у 40-х роках ХХ століття? А тепер знову хочуть цю блаженну нивку ще раз зорати, зборонувати, добре угноїти і повторно засіяти. На який урожай польські придурки очікують?

ПІСЛЯМОВА ДО РОЗДІЛУ

Вище описані випадки вбивств і замахів на життя змушують задуматися над питанням: завіщо загинули український повстанець Володимир Гринах, польський селянин – чоловік і жінка Котовські, українці Іван і Софія Вавріви, греко-католицький священник Іван Балюта, українська родина Вікаторських, дьяк, фурман, дівчина та багато інших? За великим рахунком усі названі і не названі жертви є нічим невинуваті та безглузді. І якщо Володимир Гринах приніс своє життя в жертву, бо прагнув для свого народу кращої долі на його споконвічній землі, тому й став у лави борців за Самостійну Соборну Українську Державу, то за яку ідею загинула родина поляків Котовських? За побудову «Великої Польщі» на українських землях?

То хто ж все-таки штовхав до братовбивства? Степан Бандера з німецького концтабору Заксенхаузен, у бараках якого він їв баланду з брукви і карався гітлерівцями з 1941 до кінця 1944 року? А може такі головотяпи, нікчеми, нацисти та придурки з польського уряду, які у 1941–1944 роках смачно обідали тільки в лондонських ресторанах і давали безглузді та придуркуваті вказівки АК?

На ці прості та очевидні питання чесні відповіді мали би дати історики, передусім польські. Але при таких світочах розуму і думку як Качинський, Дуда і Муравецький сподіватися на щось мудре у найближчі роки не доводиться. Проте на них світ клином не зійшовся, а час на місці не стоїть. Та й новітні польські придурки при владі добряче стимулюють історичні дослідження, зокрема в Україні. Це те ж неабиякий позитив, – він дає нові знання, а вони завжди корисні для всіх, особливо для теперішніх польських шовіністів аби зупинилися у своїй дурості, задумались та добре вивчили власне минуле України і обов'язково-своєї родини.

Далі буде

ЮВІЛЕЙНА ВИСТАВКА НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ

Правду кажуть, що у житті, як на довгій ниві, різне буває... Але палке бажання зробити світ кращим є природним станом творчої людини.

Художник відчуває життя через художні образи, які виникають у його уяві, і потім видає створенню їх увесь свій талант, енергію, почуття. Серед 500 творів, представлених на ювілейній виставці, присвяченій 80-й річниці з дня заснування Національної спілки художників України, є унікальні образи, які віддзеркалюють історію українського народу. Адже в ній і злеті, і непрості часи виживання. Неодноразово змінювалася назва нашої організації, існували різні угруповання, формувалися обласні осередки, місцеві, яких нині 33. Деякі митці досягли високого фахового рівня і демонструють окрему творчу школу, як-от Київська, Харківська, Одеська, Львівська, тому значна частина експозиції сформована з фондів НСХУ,

А.ПЛАМЕНИЦЬКИЙ. «Академічна дача»

згаданих організацій, а також мистецьких осередків Львова, Опішного, Петриківців, які успішно розвивають народні ремесла: розпис, вишивку, художню кераміку, ткацтво.

Відкриваючи виставку, народний художник України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, голова НСХУ Володимир Чепелик відзначив певні досягнення митців, які протягом усього творчого життя своїм талантом примножують духовні цінності України. Вітання від Президента України передав міністр культури України Євген Нищук. У вітанні зазначено, що держава цінує внесок митців у культурний розвиток українського народу, тому існують такі звання, як народний, заслужений, лауре-

С. КАДОЧНИКОВ. «Двоє». Кришталі

ат, та найвища нагорода – Національна премія ім. Т. Шевченка. Справді, жоден державний знаковий захід не відбувається без художників.

В український вінок слави вплетені імена видатних митців з різних регіонів України, які представили свої твори на ювілейній виставці. Окрему подяку дирекції виставок за влаштовану фахову експозицію висловив заслужений художник України, голова Київської спілки Віктор Коновал.

Згадую роки навчання в першокласних педагогів Київського державного художнього інституту, які заклали підґрунтя для своїх вихованців, сповнене унікальних знань, які поступово сформували історію образотворчого мистецтва України. Покоління за поколінням художники створювали унікальну культурно-мистецьку скарбницю українського народу. Хтось був зачарований живописом Т. Яблонської, М. Глуценка, С. Шишка, хтось черпав натхнення від М. Бойчука, Ф. Кричевського, для когось авторитетами були І. Макогон, В. Бородай, В. Гурін чи М. Стороженко... Кожен студент обирав майстерню для навчання за своїми творчими уподобаннями. Після навчання, певної участі у виставках, значна частина митців вступала до Спілки.

Живопис, графіка, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво фахово представлені в єдиній експозиції, яка вражає самобутніми творами, яскравими досягненнями, новаторськими ідеями. Окрасою виставки стали твори наших корифеїв: «Хрещатик» С. Шишка (1911–1997), «Академічна дача» А. Пламєницького (1920–1982), «Пейзаж. Море» М. Глуценка (1901–1977), «Золотий мисок» С. Григор'єва (1910–1988), «Квіти півдня» В. Цветкова (1917–2007) та ін.

Чимало творів сучасних митців присвячені колегам. В. Чепелик створив образ В. Мороза у бронзі, В. Ковтун – живописний портрет Т. Яблонської, В. Ганоцький – портрет народного художника України С. Гурбанова. Мальовнича Україна сяє на полотнах А. Зорка «Квітне поле», А. Фурлета «Моя Україна», О. Ольхова «Літо», Н. Карєвої-Гот'є «Вечір на вулиці Верхній вал», Т. Красної «Седнівська осінь», М. Кіщука «Скоро осінь. Карпати», А. Горбенка «Кримська архітектура. Одеса» та багатьох інших творах.

Мистецькі мости поєднали Київ, Харків, Львів, Маріуполь, Запоріжжя, Полтаву, Бровари, Миргород, Бучу в єдиний ланцюжок любові та краси, духовності й естетичної насолоди. Яскравими ознаками виставки стали нові художні ідеї, переосмислення української історії, любов до рідної землі. Відчувається високий фаховий рівень представлених творів, що виводить Україну на важливе місце у світовій мистецькій спільноті.

«Багата мозаїка творів українських художників створює потужний пласт світової культури. Зберігаючи традиції національної художньої школи, розвиваючи сучасні новації, ви утверджуєте загальнолюдські цінності», – зазначив у своєму виступі Є. Нищук.

Тож нехай пані Муза надихає й надалі кожного художника во славу мистецтва і культури нашої Держави.

Валентина ЄФРЕМОВА,
мистецтвознавець, заслужений
працівник культури України

В.ГУРІН. «Соняшники»

з неї – безцінне. Бо в пору продажу ділянок на Місяці О. Дзюрбей делікатно, хоч і не без іронії, висловлює подив і міркує серед світу надсучасних технологій XXI століття над сказаним – задовго до нас – про зоряне небо над нами і моральний закон всередині нас.

І – диво дивнеє, як одне пов'язане з іншим! – переконає художниця. Лад у собі, на своїй землі, на своїй планеті дають шанс бути у всесвіті. Бути цікавим і добрим, єдиним і неповторним. Зрозумілим і загадковим. Бути собою. Кожному. Пишній городній рослині, яка широко розкритим мудрим оком землі – як планети – вдвляється в нас, у небо. І якийсь прадавній мушлі, за-

ТАЄМНИЦЯ, ЯКОЮ ДІЛИТЬСЯ ОЛЬГА ДЗЮРБЕЙ

Творчість художниці з Бердичева Ольги Дзюрбей, поза сумнівом, ґрунтується на масиві народної творчості – розписі, в найширшому спектрі: стіни хат, печі, скрині, посуд тощо, а також на вишивці й подекуди – ткацтві.

До того ж, у колориті вона свідомо вийшла за регіональні рамки, сміливо звертаючись до особливостей різних частин України й інтерпретуючи цю повнокровність барв відповідно до задуму. Але це – не про таємницю, а про основи.

Характерною рисою творчості О. Дзюрбей є залучення до арсеналу виражальних засобів здобутків мистецької практики українських авангардистів, зокрема супрематистів, для яких свого часу народне мистецтво, співпраця з майстрами стали широким полем для творчих відкриттів, осмислень, пошуку й експерименту. Але й це – не про таємницю, а про засвоєну школу попередніх генерацій, обрану як близьку – за сміливістю й експериментальністю.

Композиції Ольги Дзюрбей є оригінальними завдяки тому, що вони великою мірою – сюрреалістичні. І ось тут, власне, йтиметься про таємницю. Художниця, творчість якої народжена барвистим вихором народного мистецтва, стрімкими коловоротами його авангардних осягнень, є людиною свого часу з його футурологічними передбаченнями: майбутнього людства, планети, комунікації з іншопланетними сусідами... І так тонко передано задум, так пластично й вишукано обертається на очах глядача завиток візерунку на прибульця з планети X. Так органічно й природно, ведучи за собою погляд ніби в серцевину візерункової композиції, з її прадавніх припад, з її барвистості й лінеарності, художниця, немов вилушує до часу приховану суть. А ось і результат, ефект впливу: і шкаралапа – золота, і те, що за нею,

витки якої складаються в модель космічного корабля майбутнього. І нашій Землі, для якої всі ми – діти: люди, квіти, тварини, тож біль кожного складника озивається стражданням усієї планети, а кожна радість – помножує частинки світла й добра. Дивовижне злиття всього з усім у красивому й мудрому світі – основоположне у світосприйнятті О. Дзюрбей як втілення її віри в порозуміння й емпатію.

Хто знає, звідки дивиться на нас око іншопланетного сусіда? З крапельки роси? З далекої зірки? І що собі міркує той сусід? Може, вірить, що в людях перемаже людське і будемо гідні якогось вищого рівня спілкування?..

Видається, що художниця із затишного і прецікавого Бердичева Ольга Дзюрбей знає цю таємницю. Та її місія – відкривати нам її потрошку, даючи можливість одночасно відкривати щось краще в собі самих.

Тетяна ЧУЙКО,
кандидат мистецтвознавства

«Перехрестя» Вікторії Осташ вирізняється з-поміж інших своєю різноманітністю. Направо, чи наліво підеш, все одно натрапиш на ліричну чи філософську поезію, а часом і на фото-поезію. А загалом можна посмакувати з поеткою каву в «Café philo [Дубль перший]» та послухати її нові поетичні замальовки.

Наталка КАПУСТЯНСЬКА

Власне, перша така зустріч і відбулася в одній з бібліотек Солом'янського району столиці.

– Вікторіє, розпочнімо нашу розмову, напевно, з Київської арт-спільноти «Перехрестя», засновницею якої Ви є. Як виникла ідея її створити?

– Із радістю поділюся з Вами і нашими читачами спогадами про ті часи. Далекий 2003 рік... У моєму творчому багажі лише поодинокі публікації (хоча була вже на той момент дипломанткою двох найпрестижніших літконкурсів – «Привітання життя» імені Б.–І. Антонича (у Львові) і «Гранослов» (у Києві), членом журі якого я тепер є. Але книжка видана лише одна, тоненька. І саме з нею якось завітала до Будинку письменників. І на щастя, тоді одним із секретарів НСПУ був теперішній Лауреат Шевченківської премії (а тоді просто відомий прозаїк) В'ячеслав Медвідь. І, за збігом обставин, саме тоді саморозпустилася спілчанська літстудія «Око» (керівник – Максим Розумний). Тож мені В. Медвідь запропонував раптом очолити нову студію. А оскільки я людина не так амбітна, як авантюристична (передовсім у плані експериментаторському), я не могла не зважитися. А за плином часу і незчулась – аж «Перехрестю» вже 15 років, себто «Передпвноліття», яке ми гучно відсвяткували цьогоріч у травні.

– Чому обрали назву «Перехрестя»?

– Щодо назви – вона хоч і не нова, але така концептуальна. Дозволю собі процитувати внаслідок тлумачення, надруковане нещодавно в «Літературній Україні»: «одним із головних принципів «Перехрестя» (як воно і впливає з самої назви артспільноти) є вільний розвиток творчих особистостей, на перетині мов і культур, розмаїтих жанрів і стилів, літературно-мистецьких традицій і активного пошуку нового». І додаю: це перехрестя долі і голосів, і ті хрестики, що їх ми креслимо, аби якісь події краще закарбувалися в пам'яті. Звісно, були й інші ідеї, зокрема – «Сковорідка» (від Сковорода і Кампанія), «Діліжанс» (як символ руху і поєднання неpojєднаного – часу і простору – адже цей засіб пересування з минулого, а пропонувався рухатись уперед, до мистецтва новітнього) тощо.

НА «ПЕРЕХРЕСТІ» ДОРІГ ВІКТОРІЇ ОСТАШ

Але закріпилася саме назва «Перехрестя», через що я зовсім не шкодую. А пізніше (2012 року) додався ще один цікавий проект – Всеукраїнський конкурс урбаністичної поезії «Урба-Перехрестя», і тишу себе думкою, що поступово це таки почало перетворюватися на своєрідний «бренд».

– Якщо вірити в повір'я, то на перехресті збирається і негативна енергетика. Якщо є вона у Вас, як її нейтралізують? Мабуть, віршами?

– Неочікуване запитання. Не замислювалася над цим, чесно кажучи. Та якщо вже зайшла мова про таке, спробую відповісти. Як на мене, єдиним проявом негативної енергетики на нашому «Перехресті» можна вважати появу окремих «особистостей», які чомусь вважають, що пишуть так само, як, наприклад, Іван Франко чи Ліна Костенко... Такі люди вважають себе геніями і неадекватно реагують на критику, навіть дуже обережну і обгрунтовану. І такому їхньому «натискові» складно буває протистояти, але ми якось досі давали собі з ними раду. Намагалися спрямувати в русло гумору, відповісти на їхні «запити» езоповою мовою. Тут головне – не перейти з обговорення суто літературних речей на особисті образи, і тоді все владнається, і весь негатив вдається «нейтралізувати». Як правило, такі віршами – класичними зразками чи навіть творами наших сучасників, і власними також.

– Хто з відомих поетів є членом Вашої арт-спільноти?

– Щодо відомих письменників. Тут і просто, і складно. Доля керівників літстудій мінлива: до тебе приходять і зовсім молоді люди, так звані «початківці», і вже зрілі особистості, які вже ніби й не потребують зовнішнього «управління», але певна корекція таки відбувається, хоч декому це непомітно, але створюється певний мікроклімат, певні традиції складаються... Але треба бути готовою до прикросів і до щемливих розлучень. Адже, що більше вкладаєш у спілкування зі студійцем, то швидше цей «хтось» стартує як митець, так би мовити «вистрілює», і це неминуче. І цьому треба лише радіти. Так свого часу було з Юлією Бережко-Камінською (нині відомою не лише в Ірпені, де очолює місцеву газету), і з Валентиною Захарченко-Бурцевою (Захабурою), поеткою і бардом, а нині – самобутньою дитячою письменницею, Оксаною Стогній (Рибась), яка сьогодні успішно керує власним проектом «Словотерапія». До кола «перехрестя» належали свого часу мої колишні студентки – Анна Хромова (нині – одна з найцікавіших авторок українського зарубіжжя, поетка, перекладачка і також дитяча письменниця) та Вікторія Цимбал (Шульга), чие своєрідне «поетичне письмо» неможливо забути. Із більш молодого покоління могу згадати Аллу Миколаєнку, вихованку Конотопського літоб'єднання «Дже-

рела» (керівник – Ірина Козлова), яка певний час була учасницею і нашої артспільноти, а також Марину Єщенко, нині – авторку трьох книжок прози, тож не даремно поезії й цих двох письменниць уміщені до ювілейного альманаху «Перша тисяча кроків» (2013, до 10-річчя літстудії). Звісно, всіх, хто за ці 15 років так чи інакше брав участь у наших творчих зустрічах, не перелічити і навіть важко пригадати.

– Нещодавно Ви започаткували так звані філософські кав'ярні. У бібліотеці ім. Ф. Достоевського відбулося «Café philo [Дубль перший]». Кілька слів про творчу новинку.

– Філософські кав'ярні дуже популярні в європейській традиції і, власне, це не мій винахід. А ідея «Café philo [Дубль перший]» виникла з подачі Марини Препотенської, київської поетки і барда, а ще – доктора філософських наук і фахівця з урбаністики. Ми знайомі понад десять років, але лише нещодавно, коли Марина завітала на 15-річчя артспільноти «Перехрестя» – уже згадане «Передпвноліття», виник творчий імпульс спільного виступу. І оскільки ми обидві цікавимося темою філософії міста (Марина навіть є авторкою книжки «Номо Urbanus – людина мегаполісу»), то вирішили зупинитися саме на «філософській кав'ярні», не лише як науково-культурному осередкові, але і певному символі – спілкування, духовно й естетично наснаженого філософією, музикою і словом. Цей проект, підживлений нашими поезіями, світлинами (що репрезентують творчі мандрівки містами світу і рідним містом), а також музикою (зокрема – авторськими піснями Марини Препотенської), щасливо втілюється у згаданому вами бібліотечному просторі на Солом'янці. І головний набуток нашої літературно-музичної імпрези – невимішене спілкування з читачами (чи то глядачами), які нібито подорожували разом з нами, крокуючи сходишками поезій, пісень і фотосвідчень. Подібний досвід неймовірно надихає, стає поштовхом до появи і реалізації нових задумів. Тож цей дубль не останній.

– Фото-поезія Вікторії Осташ, це...

– Дякую за це запитання. Адже фото-поезії – моє новітнє захоплення. Трохи більше п'яти років тому виник перший задум фото-поетичного твору, але тоді це було суто інтуїтивне бажання дещо підсилити «звучання» віршованого твору засобами фотомистецтва. Тим більше, здавна захоплююсь фотографуванням,

хоча і незвичним – це так звані відображення (у склі вітрин і машин, калюжах тощо), які дають змогу зміщувати простір і контури звичних предметів (фігур), ніби зіштовхуючи їх одне з одним. Дивовижним чином деякі світлини виявлялися суголосними поезіям, що виникали тоді. Поєднуючись в одному просторі, вони викликали своєрідний ефект. Поступово це перейшло у фазу свідомого. Почала шукати аналоги – їх не було. Довелося самотужки розробляти, так би мовити, технологію (чи то алгоритм) створення фото-поетичного «продукту». Я рухалась одночасно з двох боків: відштовхувалася від історії фотографії як мистецтва (особливо таких жанрів, як міський пейзаж, портретна та абстрактна фотографія) та розвитку засобів візуалізації слова (від емблематичних та фігурних віршів бароко – до зоропоезії). Пізніше ця моя розробка була апробована під час майстер-класів у межах різноманітних літературно-мистецьких фестивалів. Маю навіть наукову публікацію «Фото-поезія: розширення можливостей популяризації поетичного твору» у збірнику «Студії мистецтвознавчі» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського за 2017 рік. Саме там уперше оприлюднила власне визначення фото-поезії: це синтетичний вид мистецтва, що утворився на стикові художньої фотографії (як виду візуального мистецтва) й поезії (як виду словесного мистецтва) та полягає в майстерному поєднанні світлини (зображення) і тексту поетичного твору в одній площині (за умови рівноцінності художньої фотографії та поетичного твору), тобто поетичний текст буквально накладається на частину фотографії, але не нівелює її мистецької якості, навпаки – сприяє створенню нового, полімистецького цілого. Зразки фото-поезії можна побачити у моїй книжці поезій «ВиЖиТи».

– До речі, про Вашу нову збірку «ВиЖиТи». На Вашу думку, наскільки поезія у цій збірці допомагає пережити нинішні реалії життя?

– Не вдаватимусь до узагальнень. Скажу лише за себе. Поезія іноді змушує незмигтно дивитися на «оголену» реальність, і це справді буває болісно – бачити якесь приховані механізми людської натури чи суспільні процеси, але такий погляд і таке бачення здатні вилікувати від багатьох хвороб (перш за все – від внутрішньої сліпоти і всездозволеності), позбутися лілюзії і недоліків (зокрема власних вад і слабкостей). Звісно, про хвилю, яка суне на тебе, складно говорити навіть верлібром, не те що римованим рядком. А потреба і спроба одразу реагувати на зовнішні подразники (яких тепер аж занадто багато) може зіграти не на користь митця. ►

► Знаємо, як багато нині «віршованого» шлаку, суто кон'юнктурних псевдо-поезій, автори яких розраховують на швидкі дивіденди від висловленої у віршах власної позиції. Тому я дуже обережно ставлюся до таких речей. Перевіряю себе ще і ще. Як на мене, потрібний час – осмислити, перетравити, віджитися внутрішньо, і аж потім – втілити в адекватну форму все, чим маєш поділитися.

Саме тому моя найсвіжіша (з надрукованих) книжка поезій називається «ВиЖиТи». І це не збірка настанов чи порад. Лише той особистий досвід духовного й естетичного виживання (людини й поета) в сучасних умовах. Намагалась уникати публіцистичності й дидактики, послуговуватися винятково мовою поезії, передовсім метафорами та суто інтимними (хоча і багато в чому впізнаваними для багатьох) деталями відчутого і пережитого. Досвід цей не завжди безпечний для реципієнта, але таки ризикнула його оприлюднити, підсилюючи оптимістичні нотки завдяки переходу від трагічного до життєствердного, що відтворено у самих заголовках трьох розділів книжки: «Місце для кожного», «Нокаутване Місто» та «Місто виживе». Від несміливої надії («може повстанеш – відновишся – // з попелу й снів // кільця віків розшифруєш нарешті як треба // Місто без вмісту в намітці небесній без неба // над головою... позбудешся тих голосів...») до твердої переконаності, навіть віри «...у завтра де двобій // любові і прагматики несипинний // ущухне і розтане в небутті й // те місто виживе – твій парус самотинний // у хвилях змін у твані болотів».

– **Загалом як народжується поезія?**

– Оце так несподіванка! Таке запитання може кого завгодно загнати в кут. Над цією загадкою вже тисячоліття сушать голову поети і дослідники, критики і читачі. На щастя, є доволі елегантні поетичні відповіді. Наприклад, у поезії «Що справжнє» австрійська письменниця Інгеборг Бахман раптом прохоплюється про слово (поезію), що «...зійде травою, прохромиться // билиною крізь поклади порожніх слів, // та через рік чи сотню – відгукнеться...». Ми можемо багато говорити про передумови чи ознаки народження поезії, про її виток, джерела чи то поштовхи – заблукалу музичну фразу, мимовільний спогад, випадкову репліку необов'язкового попутника, якусь зовсім непосутню деталь чи то дріб'язкову подробицю побуту... Можемо роками спостерігати чи сперечатися... Але це навряд чи наблизить нас до розв'язку. То нехай краще залишається таїною?

– **І насамкінець, хто ті «Двое у пейзажі»?**

– Це, мабуть, одне з найскладніших питань. Точніше – таких, що їх складно пояснити навіть собі. І справа не лише у труднощах сприймання нелінійних образів і текстів широким загалом. Зупинюся лише на висхідних точках. В одного із зачинателів постмодернізму (ще за панівного для радянської

літератури методу «соцреалізму»), Андрея Бітова є філософський роман-дискусія «Людина у пейзажі», яким свого часу зачитувалася. Серед іншого, там ідеться про власність людини (митця) перетворювати «фрагмент» природи на «пейзаж», а також – про можливість бути вписаною у цей пейзаж як органічна частина самої природи, ніби перестати бути (чи почуватися) сторонньою, зайвою.

А ще пригадую, як на мене вплинула книжка блискучого літературознавця Петра Вайля «Геній Місця», у передмові до якої автор зазначає (переклад мій): «Зв'язок людини з місцем її існування загадковий, але очевидний. Чи й так: безсумнівний і загадковий. І відає ним (цим зв'язком) відомий древнім genius loci, геній місця, який і пов'язує інтелектуальні, духовні, емоційні явища з їхнім матеріальним середовищем...» Безумовно, для сучасної людини (а тим більше – поета) вкрай важливо не втратити цей зв'язок, оте відчуття Дому і спорідненості з чимось істинним, непідробним. А от чому виникли «двое» у цьому «пейзажі»? Радше тому, що людині властиво шукати пару, як і той сховок, у якому – затишно і чисто, насамоті й із кимось по-справжньому близьким. Як в однойменній поезії, якою хочу завершити свою відповідь. А перед тим – щиро дякую Вам, пані Наталко, за насичене інтерв'ю, і, звісно, бажаю (і Вам, і шановним читачам газети) знайти і ніколи не втрачати те відчуття, і ту спорідненість, і ту справжню близькість...

Двое у пейзажі: замальовка

*і знову сніг з дощем
і знову – ти
до щемо свій
але й чужий до казку
оповідаєш
брехні про оази спасеннику
з долини самоти
...сю зиму важко якось
перетри-
чи перестри-
(–тривати і –стрибати)
а ти усе торочиши
про екватор
про схід і південь
теплі там вітри
...не слухати не чути
сотні «не»
заношу руку вгору
для відмашки
новий почати відлік
(ні не важко)
та знову «не» і «ні»
і цирк тіней
і ми у ньому
наче в бочці о-
гірки і темні
мокрі і слизькі
містечко непривітне
Неверморськ задаємо
і хижі заміські
в чужім
Мементоморську
де пейзаж
щомиті
ризикуює вийти за
життєву ризик – в нічії віки
нас із тобою –
нагло – у тираж
виводячи – обох – поза лапки*

Фото з архіву Вікторії ОСТАШ

ТУМАН, ТУМАН НАД СІВЕРСЬКИМ ДІНЦЕМ...

Микола ВОЗІЯНОВ

ТУМАН, ТУМАН НАД СІВЕРСЬКИМ ДІНЦЕМ...

*В соборі тихо...
Служба відбулася.
Подекуди
Згасають теплі свічі.
Півтемрява
У спокій одяглася,
А гріх Святим
Не дивиться у вічі.
В соборі тихо...
Благодіє ладан,
Смирненні душі
Мліють од снаги...
Стоїть навколішки
Чись маленьке ладо –
Замолює
Нескоєні гріхи.
Благає: «Боже,
Маму бережи,
Бабусю, діда
Та малого брата.
А московиту Путіну Скажи –
Нехай ЖИВИМ...
Мого поверне тата.
Туман, туман
Над Сіверським Дінцем.
Здається, ранок
З ночі
Варить юшку.
Ромашки дикі
В білих капелюшках
Вітаються
Із першим промінцем.
Грайлива хвилька
Грає поплавцем –
Ось-ось плотвиця
Клює для почину.
Старий рибалка
Серцем відпочине:
Жона його
Залишила вдівцем.
Були вони,
Як кажуть, під лице.
«Були», «була»...
Як з цим
На світі жити?..
Вже на ромашках
Ім не ворожити,
Не милуватись
Сіверським Дінцем.
Та він їй заздрить, бо
Покійниця не зна,
Що сина-первістка
Не верне їм війна.*

*Згасає тихо на горбочку
Мале багаття у степку,
А неба вишиту сорочку
Дарує нічка козаку.
Пасється кінь, холоне шабля,
Куліш пахтить із казанка.
Та оберіг, як сонця крапля,
Лежить на грудях козака.
А він лежить, розкинув руки,
Під ним теплішає земля.
Геть оминають ложе круки,
Зі страхом дивляться здала.
Обходить мужа вовчулака,
У роті ненависть кипить.
Гуляй свobodно, неборако,
Поки козацька сила спить.*

Микола Возіанов народився 19 січня 1937 року у місті Горлівка Донецької області, в сім'ї шахтаря. Живе та працює у Харкові. З 2000 по 2012 р. відповідальний секретар Харківської обласної організації НСПУ. Автор книжок для дорослих та дітей. Лауреат літературних премій: ім. О. Олеса, О. Вишні, Л. Глібова, Муси Джаліля, Наталі Забіли, М. Чабанівського, Фонду «Воляник-Швабінський» США...

*Поки послаблена попруга,
Нагай присмирений лежить...
Гой-гой, проснеться козарлюга,
В сурму сигнальну засурмить...
І клич грімкий полине краєм,
Підніме мертвих та живих.
Тоді... хай Бог оберігає
Злодуг від намірів лихих.*

*Покоїлася скрипка
Много літ
В футлярі, що
Так сходився з труною.
Лежала мов
Офіра на столі
Із однією
Пружною струною.
А музика...
Звучала, як у сні –
Хтось воскресав
Романси на гітарі...
Смичок в судомі
Бився на струні
На скрипці, що
Покоїлась в футлярі.
Звивався голим
Нервом на вогні.
Мов веришник гарцював
У скакуна на спині.
Він на одній
Виконував струні
Сонату Гайдна...
Вторив Паганіні.*

*Я дивився
В очі хижаків...
Той на мене
Дико споглядав.
Певно, звір,
Відчувши
Запах крові,
Свіжини*

*Людської жагадав.
Очі в очі
Втупились відверто,
При спокійнім
Диханні грудей.
Ми чекали
Довго та уперто –
Хто свій погляд
Першим відведе.
Враз тварина,
З поглядом недобрим,
Подала
Насмішкуватий
Глас:
«Будеш ти й тоді...
Таким хоробрим,
Якщо клітка...
Об'єднає нас?..»*

*Мов нечиста сила
Гне тополю,
Рве легке
Повітря на шматки...
Хтось
злудійство
Випустив на волю.
А навіщо?..
Миру невтямки.
Ні кінця, ні краю
Водограю –
Злива з вітром
Вітряним гуля...
За комірчик
В затишок до гаю
Волоче
Тополя тополя.
А воно тремтить
В зеленій світі,
Тулиться
До стиглої трави...
Ще не знає:
Біди на цім Світі
Робляться
З дурної голови.*

*Йой, покличу
В свій зимовий вечір
Юності
Кохання молоде.
Сніг лягає
Явору на плечі,
Ніч сузір'я
Зоряні пряде...
Йой, гайну
У ранки волошкові...
Стій! Намріяв,
Господи, прости.
У роки
Вже стерлися
підкови
І життєвий хрест
Треба нести.
А хрести, до речі,
Поіменні.
З-поміж всіх
Розділені хрести.
Той, що доля
Вибрала для мене,
Хочеться по-людські
Пронести.*

У Києві відбувся Міжнародний форум бандуристів, присвячений 100-річчю Київської капели бандуристів. Можливість зібратися разом у Києві з'явилася завдяки новому курсу підтримки культурної політики України та здобуттю організаціями форуму бандуристів гранту Українського культурного фонду.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Організація та проведення Міжнародного форуму бандуристів стало непересічною історико-культурною подією для 4-х поколінь українців, які десятиліттями власною працею, коштами та навіть ціною власних життів зберігали в еміграції унікальні традиції нашого народу.

На форум приїхали: відомий бандурист із Австралії Петро Деряжний; керівник квартету бандуристів Bandura Beyond Borders та учасник Канадської капели бандуристів Борис Остапєнко; бандурист, керівник Аргентинської капели бандуристів Олесь Береговий; бандурист-віртуоз,

ІСТОРИЧНА МУЗИЧНА ПОДІЯ

Юна учасниця проекту «Усі бандури світу» – бандуристка з Вінниці Софія АЛЬ-ХАДІДІ

вав музичний марафон «Усі бандури світу», у якому взяли участь музиканти з Вінниці, Тернополя, Києва, Одеси, Львова, а також із Канади, Австралії та Аргентини. Потішила всіх присутніх юна учасниця проекту «Усі бандури світу» Софія Аль-Хадіді (Sofia Al-Khadidi). Бандуристка з Вінниці – перша дитина в Україні, яка опа-

національна капела бандуристів імені Григорія Майбороди і Українська капела бандуристів імені Тараса Шевченка з Північної Америки – беруть початок з одного джерела. Дві капели з України і США офіційно є єдиними спадкоємцями капели 1918 року. Це Київський кобзарський хор, створений у серпні 1918-го за сприяння гетьмана Павла Скоропадського бандуристом Василем Ємцем. Після Другої світової війни долі учасників хору розійшлися. Частина залишилася в Україні й зберігала кобзарські традиції під гнітом ідеологічних переслідувань. Друга частина першого колективу емігрувала до США й Канади і плакала кобзарське мистецтво на чужині. Учасники української капели бандуристів ім. Т. Шевченка (Детройт, США) зберегли практично знищений в Україні унікальний довоєнний репертуар Гната Хоткевича, який зробив справді визначний внесок у розвиток бандурного виконавства першої половини минулого століття: релігійні твори, церковні колядки, республіканські, стрілецькі та повстанські пісні, традиції музикування та виконання, і найголовніше: довоєнний інструмент – бандуру харківського типу, яких в Україні на сьогодні залишилося чотири екземпляри. Колектив виступив у понад 500 концертах у Північній Америці, Австралії, Європі та Україні. Її чарівне звучання лунало у найпрестижніших залах світу, зокрема в «Карнегі-холл» у Нью-Йорку, кафедрі «Нотр-Дам» у Парижі, у «Мессі-холл» у Торонто, у Львівському, Одеському та Київському оперних театрах... Багато років диригентом капели бандуристів був легендарний Григорій Китастий. У США і Канаді популярні-

мі є кобзарські табори, де дітей з діаспори навчають гри на унікальному інструменті.

По закінченню Другої світової війни, 1946 року в Києві також поновлюється діяльність капели – створюється Державна капела бандуристів УРСР на чолі з талановитим музикантом Олександром Мінківським. Згодом їй присвоюється ім'я відомого композитора Г.І. Майбороди та звання національної... Вперше за всю історію розвитку жанру дві частини славетної Київської капели бандуристів, історично роз'єднані Українська капела бандуристів ім. Т. Шевченка (Детройт, США) та Національ-

і давно перетворився на символ українського мистецтва. Історія кобзарства тісно переплетена з трагічними подіями, які відбувалися на території України, оскільки кобзарі завжди захищали українську історію, культуру і традиції не лише як виконавці, а й зі зброєю в руках. Попри репресії, арешти, розстріли, голод, війни, концтабори та вимушену еміграцію, перші артисти та їхні нащадки зуміли зберегти традиції, відродити жанр і зробити його популярним у багатьох країнах світу. Їхній внесок у розвиток українського мистецтва був таким потужним, що сьогодні капели бандуристів існують та активно концертують у США, Канаді, Аргентині, традиції кобзарства мають своїх поціновувачів у країнах Європи, Японії та далекій Австралії. Сьогодні бандура є не просто унікальним українським музичним інструментом – це також і ключ до єднання українців у всьому світі, і міст, який сполучає цілі мистецькі покоління...». Форум з нагоди 100-річчя формування першого у світі унікального українського мистецького колективу – Київської капели бандуристів – дав можливість уперше зібрати воедино хранителів українського мистецтва з різних континентів, які впродовж майже 80 років у еміграції плакали культурний пласт.

До 100-річчя першого професійного кобзарського хору Національний банк випустив срібну монету. З одного боку – американська українська капела, з другого – українська національна. Обидві зуміли зберегти свою ідентичність. Одна – в умовах чужини. Друга – під гнітом ідеологічних переслідувань та репресій. Обидві – гілки одного дерева, спадкоємці створеної сто років тому Київської капели бандуристів.

Відомий бандурист-віртуоз, керівник Канадської капели бандуристів, бандурист у третьому поколінні Юліан КИТАСТІЙ

науковець, виконавець на харківській бандурі, фундатор Канадської капели бандуристів Віктор Мішалов; відомий бандурист-віртуоз, керівник Канадської капели бандуристів (США – Канада) Юліан Китастий. 19 жовтня було показано фільм Ореста Сушка «Хоробра сімнадцятка», присвячений історії еміграції капели до США у роки Другої світової війни. Перед показом виступила «Українська капела бандуристів ім. Т. Шевченка» зі США (художній керівник та головний диригент Олег Махлай), а після відбулася зустріч із режисером фільму, який спеціально прилетів із Канади. 20 та 21 жовтня у столиці три-

нувала гру на харківській бандурі у віці 9 років. Інструмент Софії є втіленням ідеї Дмитра Губ'яка. Експериментальний інструмент має великі технічні можливості. Тут рівноправно використовуються ліва і права руки та всі 10 пальців. А в Чернігові був День бандури з урочистим концертом, зустріччю та ворк-шопом від майстра музичних інструментів Андрія Бірка зі США.

На цей історичний концерт очікували чотири покоління музикантів. На сцені драматичного театру імені Івана Франка виступили разом 120 бандуристів з України та Америки. Два уславлених професійних колективи –

Бандурист, керівник Аргентинської капели бандуристів Олесь БЕРЕГОВИЙ

на заслужена капела бандуристів України ім. Г.І. Майбороди (Київ, Україна) воз'єдналися під час спільного концерту на сцені театру ім. І. Франка. Міністр культури України Євген Нищук, відкриваючи історичний концерт, відзначив: «Кобзарство – найважливіший атрибут української музичної культури, унікальний феномен, який здавна побутував на теренах нашої держави

Відомий бандурист Дмитро ГУБ'ЯК (Україна)

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем

№ 45 (4824), 9 листопада 2018 р.

Свідчення про реєстрацію КВ № 1026 від 26.10.1994 р.

Засновники: Міністерство культури України, редакція газети

Головний редактор: Євген БУКЕТ

Адреса редакції: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1
Тел.: +38 (044) 498-23-62, cultandlife@gmail.com

Видавець: Національне газетно-журнальне видавництво

Генеральний директор: Андрій ШЕКУН

Адреса видавництва: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1
Тел.: +38 (044) 498-23-65

Дизайн та верстка: Сергій ЗАДВОРНИЙ

Поліграфічний комбінат: ТОВ «Типографія "Від А" до Я"»

м. Київ, вул. Колекторна, 38/40. Тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51

Розповсюдження і реклама:

Тел.: +38 (044) 498-23-64; +38 (097) 111-17-66

Публікуючи проблемні матеріали, редакція, окрім спеціально обумовлених випадків, подає лише авторський погляд. Вміст газети поширюється на умовах ліцензії

©СВУ 3,0, якщо інше не вказано стосовно конкретного матеріалу.

Передплатна ціна на 2019 р.:

6 місяців – 210,42 грн; 12 місяців – 420,84 грн.

Передплатний індекс: 60969

ISSN 2519-4429

Наклад 5 000

Ціна договірна

© ©СВУ «Культура і життя», 2018

